

**UNIVERZA V LJUBLJANI
EKONOMSKA FAKULTETA**

MAGISTRSKO DELO

MARUŠA GLIHA

UNIVERZA V LJUBLJANI
EKONOMSKA FAKULTETA

MAGISTRSKO DELO

**PRIMERJAVA POROČIL O TRAJNOSTNEM RAZVOJU IZBRANIH
FARMACEVTSKIH DRUŽB**

Ljubljana, januar 2020

MARUŠA GLIHA

IZJAVA O AVTORSTVU

Podpisana Maruša Gliha, študentka Ekonomske fakultete Univerze v Ljubljani, avtorica predloženega dela z naslovom Primerjava poročil o trajnostnem razvoju izbranih farmacevtskih družb, pripravljenega v sodelovanju s svetovalcem red. prof. dr. Markom Hočevarjem

IZJAVLJAM

1. da sem predloženo delo pripravila samostojno;
2. da je tiskana oblika predloženega dela istovetna njegovi elektronski obliki;
3. da je besedilo predloženega dela jezikovno korektno in tehnično pripravljeno v skladu z Navodili za izdelavo zaključnih nalog Ekonomske fakultete Univerze v Ljubljani, kar pomeni, da sem poskrbela, da so dela in mnenja drugih avtorjev oziroma avtoric, ki jih uporabljam oziroma navajam v besedilu, citirana oziroma povzeta v skladu z Navodili za izdelavo zaključnih nalog Ekonomske fakultete Univerze v Ljubljani;
4. da se zavedam, da je plagiatorstvo – predstavljanje tujih del (v pisni ali grafični obliki) kot mojih lastnih – kaznivo po Kazenskem zakoniku Republike Slovenije;
5. da se zavedam posledic, ki bi jih na osnovi predloženega dela dokazano plagiatorstvo lahko predstavljalo za moj status na Ekonomski fakulteti Univerze v Ljubljani v skladu z relevantnim pravilnikom;
6. da sem pridobila vsa potrebna dovoljenja za uporabo podatkov in avtorskih del v predloženem delu in jih v njem jasno označila;
7. da sem pri pripravi predloženega dela ravnala v skladu z etičnimi načeli in, kjer je to potrebno, za raziskavo pridobila soglasje etične komisije;
8. da soglašam, da se elektronska oblika predloženega dela uporabi za preverjanje podobnosti vsebine z drugimi deli s programsko opremo za preverjanje podobnosti vsebine, ki je povezana s študijskim informacijskim sistemom članice;
9. da na Univerzo v Ljubljani neodplačno, neizključno, prostorsko in časovno neomejeno prenašam pravico shranitve predloženega dela v elektronski obliki, pravico reproduciranja ter pravico dajanja predloženega dela na voljo javnosti na svetovnem spletu preko Repozitorija Univerze v Ljubljani;
10. da hkrati z objavo predloženega dela dovoljujem objavo svojih osebnih podatkov, ki so navedeni v njem in v tej izjavi.

V Ljubljani, dne _____

Podpis študentke: _____

KAZALO

UVOD	1
1 TRAJNOSTNI RAZVOJ	3
1.1 Definiranje trajnostnega razvoja	3
1.2 Dimenzije trajnostnega razvoja.....	8
1.3 Konkurenčna prednost.....	12
1.4 Interesne skupine	14
1.5 Farmacevtska industrija in trajnostni razvoj	17
2 POROČANJE O TRAJNOSTNEM RAZVOJU	18
2.1 Razvoj poročanja o trajnostnem razvoju	18
2.2 Oblike.....	20
2.3 Orodja	22
2.3.1 Letno poročilo	23
2.3.2 Integrirano poročilo	23
2.4 Razlogi.....	24
2.4.1 Teorije poročanja	24
2.4.2 Zahteve oz. pobude.....	25
2.5 Mednarodni standardi in smernice	26
2.5.1 Global Reporting Initiative standard	27
2.5.2 United Nations Global Compact načela	29
2.5.3 Standardi International Organisation for Standardisation	30
2.5.4 Smernice OECD	31
2.5.5 Carbon Disclosure project	31
2.5.6 Greenhouse Gas Protocol	31
3 ANALIZA POROČIL IZBRANIH FARMACEVTSKIH PODJETIJ	31
3.1 Opis analize	32
3.2 Opisna analiza poročil	34
3.2.1 Krka	34
3.2.2 Lek.....	35
3.2.3 Primerjava poročil	37
3.3 Analiza rezultatov	38

3.3.1	Okoljski vidik.....	38
3.3.2	Socialni vidik.....	42
3.3.3	Ekonomski vidik	44
3.3.4	Ključne ugotovitve in priporočila	47
SKLEP.....		50
LITERATURA IN VIRI.....		52
PRILOGE		57

KAZALO TABEL

Tabela 1: Interesi in vplivi posameznih deležnikov organizacij	16
Tabela 2: Kazalci o družbeni odgovornosti (Balanced Scorecard).....	19
Tabela 3: Matrika kazalnikov GRI.....	27

KAZALO SLIK

Slika 1: Model korporacijske trajnosti	7
Slika 2: Trojni izid.....	11
Slika 3: Deset držav z najvišjimi stopnjami vključevanja informacij o trajnostnem razvoju v letna poročila	22
Slika 4: Inštrumenti obveznega ter prostovoljnega poročanja po regijah	25
Slika 5: Delež doseženih točk obeh podjetij skupaj po področjih okoljskega vidika	40
Slika 6: Delež doseženih točk podjetij pri okoljskem vidiku (po področjih).....	41
Slika 7: Delež doseženih točk podjetij pri okoljskem vidiku (po področjih).....	42
Slika 8: Delež doseženih točk podjetij pri socialnem vidiku (po področjih)	44
Slika 9: Delež doseženih točk obeh podjetij skupaj po področjih ekonomskega vidika.....	46
Slika 10: Delež doseženih točk podjetij pri ekonomskem vidiku (po področjih)	47
Slika 11: Delež doseženih točk posameznih podjetij pri posameznih vidikih TR.....	48
Slika 12: Delež doseženih točk obeh podjetij skupaj pri posameznih vidikih TR.....	48

KAZALO PRILOG

Priloga 1: Vprašalnik.....	1

SEZNAM KRATIC

ang. – angleško

EU – (ang. European Union); Evropska unija

TR – trajnostni razvoj

TBL – (ang. Tripple Bottom Line); trojni izid

BSC – (ang. Balanced Scorecard); sistem uravnoteženih kazalnikov

SBSC – (ang. Sustainability Balanced Scorecard); sistem uravnoteženih kazalnikov trajnosti

IIRC – (ang. International Integrated Report Council); Mednarodni svet za integrirano poročanje

KPI – (ang. Key Performance Indicator); ključni kazalniki uspešnosti

GRI – Global Reporting Initiative

ISO – (ang. International Organisation for Standardisation); Mednarodna organizacija za standardizacijo

UNGC – United Nations Global Compact

OECD – (ang. The Organisation for Economic Co-operation and Development); Organizacija za gospodarsko sodelovanje in razvoj

CDP – Carbon Disclosure Project

GHG – Greenhouse Gas Protocol

UVOD

O trajnostnem razvoju se danes čedalje več govori in piše. Še par desetletji nazaj je bil ta pojem popolnoma neznan, sedaj pa brez njega ne gre, sploh podjetjem, če želijo biti konkurenčni. Najprej se je veliko govorilo o družbeni odgovornosti in malo manj o trajnostnem razvoju, sedaj pa je ta pojem prevzel družbeno odgovornost in je družbena odgovornost le ena od treh smernic trajnostnega razvoja. Trajnostni razvoj je namreč sestavljen iz treh delov: ekonomskega, socialnega (družbena odgovornost) ter okoljskega.

Včasih je bil pomemben samo ta prvi del, ekonomsko področje, kajti veljalo je, da je podjetje uspešno, če ima dobre finančne rezultate. Danes pa je za podjetje zelo pomembno, da se osredotoča tudi na socialni ter okoljski vidik. Vsa tri področja morajo biti pravzaprav močno prepletena.

Menedžerji se dandanes soočajo z izzivi, kako biti uspešen na področju trajnostnega razvoja oz. družbene odgovornosti ter hkrati dosežati tudi finančno uspešnost. Menedžment mora podpirati strategijo trajnostnega razvoja, sicer jim to ne uspe. Skrb za okolje, družbo in trajnostni razvoj so postali zelo pomembni dejavniki pri strategijah največjih podjetjih. Velik izziv podjetjem predstavlja, kako s trajnostnim razvojem doseči še večjo finančno uspešnost poslovanja (Epstein & Rejc Buhovac, 2014).

Način ter obseg poročanja sta se spremenila, in sicer je sedaj obseg večji kot v preteklih letih. Na povečanje obsega vplivajo različni dejavniki, kot so vedno bolj zahtevni zunanji deležniki, javnost ter tudi vlada. Trajnostni razvoj vedno bolj pridobiva veljavo, zato je tudi pomembno poročanje za podjetja. Včasih so poročala samo tista bolj okoljsko ozaveščena in družbeno odgovorna podjetja, zdaj pa se pomena zavedajo tudi ostala podjetja. Poročila o trajnostnem razvoju predstavljajo zelo pomemben vir podatkov za ključne deležnike, vlagatelje ipd. (Epstein, 2008).

Postati vodja v trajnostnem razvoju pomeni razumeti, kaj to je, razviti proces za promoviranje skozi korporacijo, meriti uspešnost in ultimativno povezovati to s finančno uspešnostjo (Epstein, 2008).

Podjetja poročajo različno, nekatera bolj obširno, druga manj. Z namenom, da bi podjetja poročala čim bolj na enoten način, so se skozi različna obdobja razvile različne smernice oz. standardi poročanja. Enoten način poročanja bi omogočal lažjo primerjavo na globalni ravni ter tudi večjo preglednost posameznih poročil. Težava je v tem, da še vedno ne obstajajo poenotene smernice. Dosti lažje je primerjati računovodska poročila podjetij, če so poenotena in je izračun kazalnikov preprost. Izračunati kazalnike glede trajnostnega razvoja pa je dosti težje. Včasih so menili, da bi morala poročati predvsem podjetja, ki so največji onesnaževalci okolja, da bi s tem prikrili svoje negativne vplive (Slapničar, 2004).

Farmacevtska industrija je ena tistih panog, ki bi jih lahko uvrstili med večje onesnaževalce okolja. Sem spadajo tudi podjetja, ki se ukvarjajo s prodajo naftnih derivatov, energije ipd. Podjetja v takšnih panogah predstavljajo pomembno področje v trajnostnem razvoju ter poročanju le-tega. Da ostanejo farmacevtska podjetja v današnjem času ostanejo konkurenčna, se morajo veliko posvečati poleg ekonomskemu tudi okoljskemu in družbenemu okolju.

Namen raziskave je z analiziranjem poročil o trajnostnem razvoju ter njihovo primerjavo priti do ključnih ugotovitev glede vsebine poročil ter pomembnejših vidikov poročanja. Na podlagi izdelane primerjave na koncu podati tudi lastna priporočila glede vsebine poročil o trajnostnem razvoju posameznih družb.

Ciljev raziskave pa je več. Najpomembnejši cilj je narediti kakovostno primerjavo dveh poročil o trajnostnem razvoju. Cilj je tudi proučiti literaturo s področja trajnostnega razvoja in družbene odgovornosti ter se spoznati s standardi poročanja.

Pri izdelavi magistrske naloge sem uporabljala dve metodi raziskovanja, in sicer empirično metodo – študijo primera (primarni podatki) ter aplikativno metodo. Študijo primera bom uporabila, ko bom primerjala dve farmacevtski podjetji in ju proučevala na podlagi poročil o trajnostnem razvoju. Aplikativno metodo bom uporabila pri pisanju naloge, saj ta metoda ni znanstvena in je najbolj uporabna v mojem primeru, ko bom na podlagi pregleda literature in že narejenih študij, naredila svojo študijo primera oz. primerjavo dveh poročil o trajnostnem razvoju.

Struktura moje magistrske naloge je sledeča. Najprej sem v uvodu predstavila predmet obravnave, namen in cilje magistrskega dela, nato opisala raziskovalni pristop oz. metodologijo in predstavila temeljne hipoteze.

Vsebinski del magistrske naloge je strukturiran v treh glavnih delih. Prvi del je namenjen opredelitvi trajnostnega razvoja na podlagi proučene literature ter že opravljenih podobnih študijah primerov. V drugem delu se bolj osredotočam na standarde poročanja o trajnostnem razvoju preko letnih poročil ter kratke predstavitev preteklosti poročanja. V tretjem delu pa se bom osredotočila na študijo oz. primerjavo poročil o trajnostnem razvoju dveh izbranih farmacevtskih podjetjih in skušala ugotoviti, katero podjetje ima kakovostnejše poročilo. Na podlagi narejene analize bom na koncu dodala tudi priporočila za posamezna podjetja glede vsebine poročila.

Sklep magistrske naloge temelji na opredeljenih temeljnih hipotezah ter ključnih ugotovitvah ob izdelavi študije oz. primerjave poročil o trajnostnem razvoju. Po sklepu je naveden še seznam uporabljene literature in virov.

1 TRAJNOSTNI RAZVOJ

1.1 Definiranje trajnostnega razvoja

Obstaja več kot petsto definicij trajnosti in večina od njih se osredotoča na posamezne discipline. Zaradi različnih definicij koncepti vključujejo naslednje temeljne zapovedi: Življenje na zemlji ima okoljske omejitve. Ljudje so odgovorni za zaščito ali vsaj zmanjševanje onesnaževanja. Gospodarstvo, okolje ter družba so medsebojno povezani in odvisni (Young & Danda, 2013, str. 3).

V Brundtland poročilu je bilo opredeljeno, da trajnostni razvoj ni fiksno stanje harmonije, ampak bolj proces spremembe. Je način siljenja nas samih gledati na faktorje, ki bi jih mogoče rajši ignorirali z namenom kratkoročnih koristi. Trajnostni razvoj okvirja možnosti za uspeh: gospodarstvo je vozilo, ki nam pomaga doseči splošen, kolektiven cilj izboljšanja kakovosti življenja globalno. Uspeh pride skozi vse tri stebre na isti, progresivni poti (Strange & Bayley, 2008, str. 30).

Do vedno večjega zavedanja in poročanja o trajnostnem razvoju so pomembno prispevali pritiski družbenih skupin, stroga okoljevarstvena zakonodaja, privrženost trajnostnemu razvoju, povzeta v lizbonski strategiji ter tudi zaupanje v računovodsko poročanje. Lastniki podjetij pa morajo verjeti, da družbena odgovornost prinaša koristi na dolgi rok (Slapničar, 2004, str. 519).

Trajnostni razvoj je (Strange & Bayley, 2008, str. 30):

- Konceptualni okvir: način spreminjanja pretežnega svetovnega pogleda na enega, ki je bolj celovit in uravnotežen.
- Proces: način uporabe načel integracije – vzdolž prostora in časa na vse odločitve.
- Cilj: identificiranje in popravljanje specifičnih problemov pomanjkanja virov, zdravstvene zaščite, družbene izključenosti, revščine, brezposelnosti ...

Avtorjema Young in Danda (2013) se je porajalo vprašanje, kaj sili podjetja, da razmišljajo o trajnosti. Glavni razlog je povezan s profitabilnostjo. Drugi razlogi so pa še izboljšava slike podjetja, odgovornost do delničarjev ter poslovne strategije ipd. Podjetja, ki se fokusirajo na trajnost, so lahko bolj inovativna in vidijo napredek pri dobičkonosnosti. Trajnost lahko oblikuje poslovni uspeh in vodi poslovanje do razvoja novih produktov in storitev. Deležniki želijo vedeti več o tem, kaj podjetja delajo oz. pripomorejo k izboljšanju sveta ter kako zmanjšujejo svoje negativne vplive na svet. Čeprav je dobičkonosnost še vedno pomembna, ni to izključni kriterij, po katerem razvrščajo podjetja. Podjetja lahko sodelujejo pri globalnemu trajnostnemu razvoju skozi njihovo glavno poslovanje tako, da so lahko profitabilni ter tudi pomagajo razvoju.

Razlogi za trajnostni razvoj so tudi: konkurenčnost, lojalnost kupcev, skrb zaradi globalnega segrevanja, mednarodni pritiski, javna izpostavljenost, ozelenitev oskrbovalne verige, minimiziranje odpadkov... Podjetja morajo biti v današnjih časih konkurenčna, če želijo obstati na trgu. Podjetja s celovito strategijo klimatskih sprememb so boljša kot njihovi konkurenti brez takšne strategije. Odkrili so, da obstaja močna povezava med trajnostjo industrijskih podjetij v splošnem in klimatskimi spremembami (Young & Danda, 2013, str. 13).

Podjetja morajo ponuditi produkte in storitve, ki pomagajo porabnikom obnoviti in vzdrževati njihovo sposobnost zaščite in pazljivosti. Trajnost bo pomagala ustaviti zasvojenost z zagotavljanjem previdno oblikovanih produktov in storitev, ki vodijo ljudi proti odgovornim izbiram (Young & Danda, 2013, str. 14).

Povečanje cene goriva, skrb zaradi globalnega segrevanja in povečanje porabnikove zahteve za okolju prijazne produkte so samo nekateri od dejavnikov, ki so naredili trajnost kot strateško žariščno točko v industriji. Vse organizacije, profitne ali neprofitne, tekmujejo za kupce in povečanje ozaveščenosti je spremenilo konkurenčnost (Young & Danda, 2013, str. 14).

Avtorja Young in Danda (2013) se sprašujeta, kako trajnost postane prioriteta za vodilne v posameznih organizacijah. Začetni korak je spremeniti pogled ter preusmeriti vizijo. Tradicionalni, industrijsko zastarel pogled, je, da največji krog predstavlja ekonomija, ki vsebuje manjša podpodročja, tj. družbo in okolje. Edini način, da se spremeni ta pogled, je, da se zamenja prioritete in integrira trajnost v organizacijo. To se lahko naredi s ponovnim premislekom tradicionalnega pogleda. V novem načinu pogleda na svet največji krog predstavlja okolje, znotraj katerega je vsebovan krog človeške aktivnosti. Najmanjši krog znotraj je krog, ki predstavlja ekonomijo in industrijske sisteme.

Svetovna komisija za okolje in razvoj (ang. United Nations World Commission on Environment and Development) je leta 1987 prvič opredelila trajnostni razvoj kot razvoj, ki zadovoljuje trenutne potrebe, ne da bi ogrožal naslednje generacije pri zadovoljevanju potreb. Ta definicija je ustanovila potrebo za integrirano sprejemanje odločitev, ki so zmožne uravnovežiti ekonomske in socialne potrebe ljudi z regenerativno kapaciteto naravnega okolja (United Nations World Commission on Environment and Development, 1987, str. 43).

Kakršnakoli gospodarska dejavnost mora biti usmerjena v trajnostni razvoj. Ne sme se uničevati naravnega okolja na ta način, da bi izčrpavali naravne vire, saj to negativno vpliva na zdravje ljudi ter ohranjanje živalskih in rastlinskih vrst. Trajnost ne pomeni samo sonaravnost, temveč obravnava tudi ekonomske, družbene in ekološke vidike (Bertoncelj, Meško, Naraločnik & Nastav, 2011, str. 14–15).

Trajnostni razvoj nam poda nov način razmišljanja in upravljanja človeškega vpliva na svet, ki lahko oblikuje dolgoročne pozitivne rezultate za ogromne koristi človeške družbe (Strange & Bayley, 2008).

Z naraščanjem občutljivosti na socialne in okoljske težave ter skrbi deležnikov so podjetja začela stremeti k temu, da bi postala čim boljši korporacijski državljani. Vodstva podjetij so spoznala, da dolgoročna ekonomska rast ni mogoča, če rast ni tudi socialno in okoljsko trajnostna (Epstein, 2008, str. 33).

Ravnotežje med ekonomskim uspehom, socialno odgovornostjo ter zaščito okolja (imenovano trojni izid) lahko vodi do konkurenčne prednosti. Skozi pregled procesov in produktov lahko podjetja širše ocenijo njihove vplive na okolje in družbo in poiščejo ravnotežje med izboljšanjem okoljskih in družbenih vplivov ter povečajo dolgoročno finančno uspešnost. Evalvacija socialnih, okoljskih in ekonomskih vplivov organizacijskih akcij je potrebna, da se naredi učinkovite poslovne ter kapitalske investicijske odločitve, ki pozitivno vplivajo na organizacijske cilje ter zadovoljujejo cilje različnih deležnikov. V veliko primerih zmanjšanje teh vplivov povečuje dolgoročno korporacijsko profitabilnost skozi višje produkcijske donose in izboljšano kakovost produktov (Epstein, 2008, str. 33–34).

K trajnostnemu razvoju naravnana podjetja verjamejo, da maksimiranje finančne uspešnosti pomeni prepoznavanje vrednosti, ki je lahko dosežena skozi menedžment okoljskih in socialnih vplivov. Korporacijsko državljanstvo je veliko več kot dobrodelne donacije in odnosi z javnostmi – to je način, kako podjetje integrira trajnostna načela z vsakodnevnimi poslovnimi operacijami in politikami ter nato to prevede v rezultate vseh dimenzij trajnostnega razvoja. Integriranje trajnosti v poslovne odločitve, identificiranje, merjenje in poročanje (interno in eksterno) sedanjih in prihodnjih vplivov na produkte, storitve, procese in aktivnosti je ključnega pomena (Epstein, 2008, str. 36).

Epstein (2008) je v svoji knjigi zapisal devet načel trajnosti, ki označujejo, kaj je pomembno pri upravljanju vplivov deležnikov. Ta načela trajnostne uspešnosti so:

- Etika: Etična podjetja postavljajo visoke standarde obnašanja za vse zaposlene in imajo učinkovite sisteme za upravljanje, vrednotenje in poročanje, kako podjetje posluje.
- Vlada: Vladno načelo je zavezanost upravljati vse vire konsistentno in učinkovito. Podjetje sledi praksam poštenih procesov in išče priložnosti za izboljšanje finančnega in človeškega kapitala med uravnoteženjem interesov vseh deležnikov.
- Transparentnost: Transparentna podjetja zagotavljajo polna razkritja obstoječim in potencialnim investitorjem in posojilodajalcem ter pošteno in odprto komunikacijo, povezano s preteklo, sedanjo in prihodnjo finančno uspešnostjo podjetja.
- Poslovni odnosi: Podjetja izbirajo svoje dobavitelje, distributerje, partnerje skupnih podjetij (joint-venture), licence ter druge poslovne partnerje ne samo na podlagi cen in količin, temveč tudi glede na socialno, okoljsko in etično uspešnost.

- Finančni donos investitorjem in posojilodajalcem: Čeprav so izboljšani finančni rezultati naravni produkt kreiranja vrednosti za kupce, zaposlene in druge deležnike, je podjetje zavezano k uravnoteženju interesov vseh deležnikov.
- Ekonomski razvoj: Podjetja zaznavajo, da je dolgoročno najboljše za podjetje in skupnost izboljšati skupnost, skupnostne resurse ter življenja njihovih članov.
- Vrednost produktov in storitev: Podjetja oblikujejo eksplicitne programe, da ocenijo vplive na njihove deležnike od produktov in storitev, ki jih zagotavljajo.
- Zaposlitvene prakse: Podjetja stremijo k naraščanju in vzdrževanju visokih stopenj zadovoljstva zaposlenih in spoštovanja mednarodnih in industrijskih standardov za človekove pravice.
- Zaščita okolja: Podjetja so čedalje bolj začela prepoznavati, da so trajnostne vrednosti in načela pomembna za dolgoročno korporacijsko profitabilnost in jih tudi uporabljajo pri definiranju njihovih trajnostnih strategij.

Vloga novih medijev, razvoj skupnosti, družbeni kapital in kampanje okoljske pravičnosti so ključni elementi procesa trajnostnega razvoja (Blewitt, 2009, str. 75).

Po letu 1992 je bil trajnostni razvoj pogosto predstavljen grafično kot trije prepleteni krogi: gospodarstvo, družba in okolje. Čeprav je bilo to deležno veliko kritičnih debat o gospodarski rasti, okoljskih limitih in ekološki učinkovitosti, je jezik ekonomistov še vedno pod vplivom debat o trajnosti. Za večino ljudi okolje pomeni naravni svet gozdov, polj, živali, rek, atmosfere, divjine ... To relativno nekomplicirano razumevanje vodi do precej resnih vplivov na posameznike, družbene organizacije ter lokalnih in globalnih političnih sporazumov. Potrebno je prepoznati, da je bil svet narave oblikovan za tisoče let z znanjem, zmogljivostmi in sposobnostmi človeškega kapitala (Blewitt, 2009, str. 75).

Koncept trajnosti raziskuje razmerja med gospodarskim razvojem, kakovostjo okolja in družbenim kapitalom. Ta koncept se je razvijal od leta 1972, ko je mednarodna skupnost prvič odkrila povezavo med kvaliteto življenja in okoljsko kvaliteto na United Nations Conference on the Human Environment v Stockholmu (Rogers, Jalal & Boyd, 2008, str. 42).

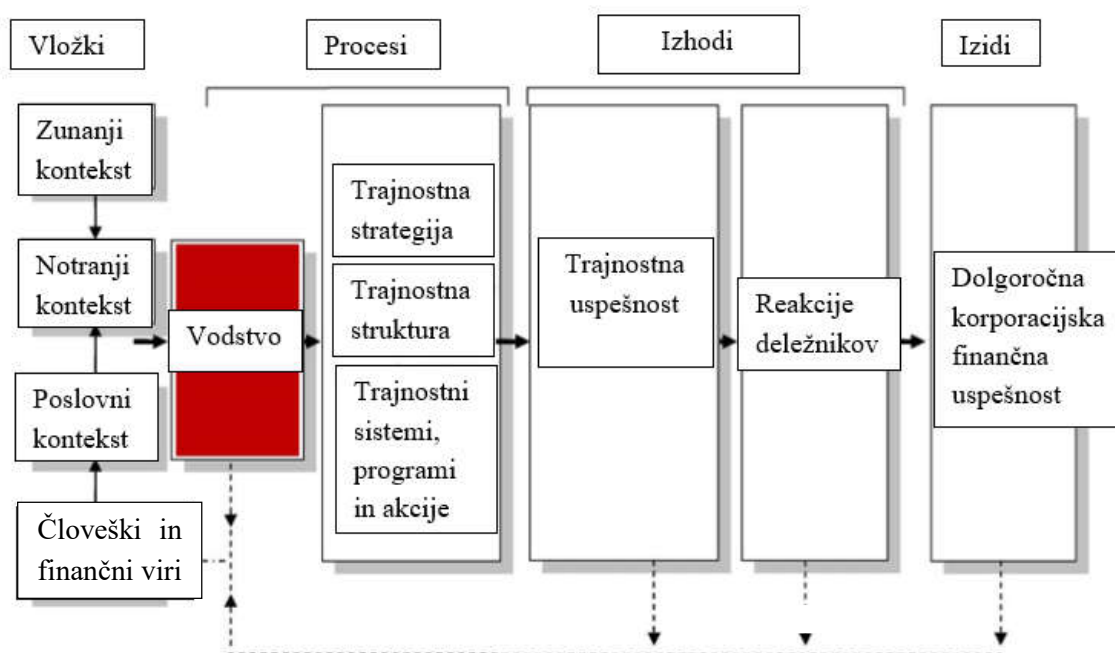
Trajnostni razvoj je dinamičen proces sprememb, v kateri so izkoriščanje virov, smeri investicij, orientacija tehnološkega razvoja in institucionalne spremembe narejene konsistentno, tako s prihodnjimi kot s sedanjimi potrebami. Skladno z Brundtland Commission mora trajnostni razvoj v končni analizi počivati na politični volji vlade, ko so narejene kritične ekonomske, družbene in okoljske odločitve (Rogers, Jalal & Boyd, 2008, str. 42).

Menedžerji se dandanes ne pogovarjajo več, zakaj trajnost, temveč kako vključiti družbene, okoljske in ekonomske vplive v vsakodnevne odločitve upravljanja, da bi

dosegli boljše finančne rezultate. Pri trajnosti gre za inovativnost in priložnost za sočasno doseganje odličnosti v trajnosti in finančni uspešnosti (Epstein & Rejc Buhovac, 2015).

Slika 1 prikazuje model korporacijske trajnosti, ki je bil razvit kot pomoč menedžerjem meriti in upravljati njihov uspeh v implementaciji trajnostnih strategij. Ta model pomaga tudi pri doseganju nadpovprečne trajnostne uspešnosti. Na vogalu modela je funkcija vodenja, ki ne sme biti nikoli precenjena. Inputi oz. vložki vključujejo notranji in zunanji kontekst, poslovni kontekst ter človeške in finančne vire, ki so razpoložljivi korporaciji za trajnostne namene. Po previdnem vrednotenju vložkov in njihovih vplivih na trajnost in finančno uspešnost vodje razvijejo primerne procese za izboljšanje trajnosti. Ti procesi vključujejo trajnostno strategijo, strukturo, procese, programe in akcije. Menedžerske akcije vodijo do trajnostne uspešnosti in do deležniških reakcij, ki so lahko pozitivne ali negativne. To so vmesni rezultati, imenovani outputi oz. izhodi, ki ultimativno vplivajo na dolgoročno korporacijsko finančno uspešnost (izidi) (Epstein & Rejc Buhovac, 2010).

Slika 1: Model korporacijske trajnosti

Vir: Epstein & Rejc Buhovac (2010).

Trajnostno uspešnost je potrebno sporočiti s pomočjo različnih medijev, da se deležniki lahko odzovejo. Če so zaposleni bolj vključeni in zavzeti, če je povpraševanje kupcev večje, če se lokalne skupnosti odzivajo pozitivno, potem podjetje obvladuje svoje stroške, lahko ustvari večje prihodke in ima tudi boljši poslovni rezultat. Dolgoročno to vodi v boljšo finančno uspešnost podjetja (Rejc Buhovac, 2014).

Globalizacija je privedla podjetja do tega, da so postala bolj družbeno odgovorna. K temu so pripomogli tudi pritiski deležnikov, novih zakonodaj ter mediji oz. takojšen dostop do

informacij. Razvoj družbene odgovornosti lahko razdelimo na tri obdobja (Bertoncelj in drugi, 2015, str. 119):

- 19. in začetek 20. stoletja: Prevladovalo maksimiranje dobička kot edini cilj podjetij.
- Zadnjih dvajset in trideset let 20. stoletja: Skrbniški menedžment – menedžerji so poleg dobička odgovorni tudi drugim deležnikom.
- Okoli 1950: Razvil se je menedžment za kakovost življenja. Podjetja so morala prevzeti širšo družbeno odgovornost ter pri sprejemanju odločitev upoštevati tudi interese družbe.

V 20. in začetku 21. stoletja je bilo več prelomih dogodkov (Bertoncelj in drugi, 2015, str. 120):

- V petdesetih letih: Theodore Levitt je opozoril na nevarnosti družbene odgovornosti, vendar je ta vseeno postajala čedalje pomembnejša.
- V šestdesetih letih: V Združenih državah Amerike so se razvila različna družbena gibanja. Začeli so razmišljati, kaj družbena odgovornost sploh pomeni za podjetja.
- V sedemdesetih letih: Rezultati razpravljanj iz prejšnjega obdobja so bili sprejeti na mednarodni ravni kot temeljni dokumenti.
- V osemdesetih letih: V ospredju je bila ekološka odgovornost podjetij.
- Konec devetdesetih let: V ospredju so bili ključni cilji podjetij.
- Začetek 21. stoletja: Evropska komisija je leta 2001 opredelila družbeno odgovornost podjetij.

Povod za pričetek javnih pritiskov na podjetja in vlado so bile tudi številne okoljske nesreče (kemijske eksplozije, nesreče jedrskih elektrarn – Černobil in druge), ki so močno zaznamovale svet ter uničile okolje, v katerem živimo (Visser, 2011, str. 115).

1.2 Dimenzije trajnostnega razvoja

V središču trajnostnega razvoja je potrebno obravnavati skupaj tri stebre: družbo, gospodarstvo in okolje. Osnovna ideja je enaka – ljudje, okolja in ekonomski sistemi so medsebojno povezani. Mi lahko ignoriramo to soodvisnost nekaj let ali desetletij, toda zgodovina je pokazala, da smo bili že opomnjeni z različnimi alarmi oz. krizami. Mi smo odvisni od okolja za naš obstoj. Če uničimo ali poškodujemo kapacitete okolja, ki nam zagotavljajo storitve, bomo s tem privedli do posledic, na katere nismo pripravljeni (Strange & Bayley, 2008, str. 27).

Dolgoročna stabilnost in uspeh družbe se zanaša na zdravo in produktivno populacijo. Družba, ki oblikuje nemire, revščino in bolezni, se ne bo razvijala na dolgi rok: socialno in ekonomsko dobro počutje hranita drug drugega, celotna igra pa je odvisna od zdrave biosfere, v kateri obstaja. Razumevanje celotnih povezav in soodvisnosti treh stebrov zahteva nekaj truda in trud mora biti ves čas prisoten (Strange & Bayley, 2008, str. 27).

Tri dimenzije trajnostnega razvoja (ekonomska, družbena in socialna) so pogosto imenovane kot trojni izid (ang. Trippl Bottom Line, v nadaljevanju TBL) in so uporabljene za merjenje uspeha posebnih razvojnih programov in projektov. Kritično je, da je vsaki komponenti potrebno dati enako pozornost, da se zagotovi trajnostni rezultat. Takšno ravnotežje postane očitno, ko je vsaka komponenta pregledana individualno (Rogers, Jalal & Boyd, 2008, str. 42).

Ekonomski pristop: Osnovna ideja trajnosti je, da trenutne odločitve ne smejo ovirati možnosti za vzdrževanje ali izboljšanje prihodnjih življenjskih standardov. To pomeni, da bi naši ekonomski sistemi morali biti upravljani tako, da mi lahko živimo brez dividend naših virov. Pod pojmom viri so vključeni naravni in drugi, gledano nanje kot sklad. Obrestna mera je regenerirana zmogljivost naravnega okolja ali človeško narejenega okolja ter upravljana kapaciteta za širitev. Trajnostna ekonomska rast pomeni, da realni bruto nacionalni proizvod na prebivalca narašča skozi čas in naraščanje ni ogroženo s povratno informacijo od drugih biofizikalnih vplivov (onesnaževanje, degradacija virov) ali od družbenih vplivov. Trajnostni razvoj pomeni osnove razvojnih in okoljskih politik za primerjavo stroškov in koristi in na pazljivih ekonomskih analizah, ki bodo okrepile okoljsko zaščito in vodile do naraščajočih in trajnostnih stopenj blaginje (Rogers, Jalal & Boyd, 2008, str. 43).

Ekološki pristop: Trajnostni razvoj je vzdrževanje bistvenih ekoloških procesov in življenjsko podpornih sistemov, ohranjanje genetske raznolikosti in trajnostna uporaba vrst in ekosistemov. Pojem trajnostni razvoj predlaga, da je ekologija lahko in tudi mora biti uporabljena v ekonomskih procesih (Rogers, Jalal & Boyd, 2008, str. 44).

Družbeno-kulturni pristop: Trajnostno ekonomski razvoj direktno zadeva naraščanje standarda življenja v revščini, ki je lahko merjen v smislu povečanja hrane, realnih prihodkov, izobrazbe, zdravstvene zaščite, zaloge vode ter samo neposredno zadeva ekonomsko rast. Trajnostni razvoj vključuje proces globoke spremembe v političnem, družbenem, ekonomskem, institucionalnem in tehnološkem redu, vključujoč ponovno opredelitev povezav med razvijajočimi in bolj razvitimi državami (Rogers, Jalal & Boyd, 2008, str. 44).

Glede na veliko definicij in konceptov trajnostnega razvoja, obstajajo trije operativni kriteriji. Ti kriteriji morajo ovrednotiti vsak cilj TBL z naslednjimi tremi opozorili (Rogers, Jalal & Boyd, 2008, str. 45–46):

- Ekonomski cilji ne smejo biti maksimirani brez zadovoljenih okoljskih in družbenih omejitev.
- Okoljske koristi ne smejo biti nujno maksimirane brez zadovoljenih ekonomskih in družbenih omejitev.

- Družbene koristi ne smejo biti maksimirane brez zadovoljenih okoljskih in ekonomskih omejitev.
- Trajnostni razvoj je maksimiranje ekonomskih, družbenih in okoljskih koristi, predmet za določanje omejitev.

Ogromno akcij je bilo opravljenih v preteklih desetletjih s strani mednarodnih organizacij (Združeni narodi, OECD, Evropska unija ipd.) tako, da so merili trende v ekonomskih, družbenih in okoljskih pojavih, povezanih s trajnostnim razvojem. Dobro poznana merjenja ekonomske rasti (bruto nacionalni proizvod) so analizirali v povezavi z več merili družbenih in okoljskih spremenljivk, da bi zagotovili vrednotenje sedanjih trendov trajnosti tako v razvitih kot v razvijajočih se državah (OECD, 2004, str. 7).

Brundtland Commission je identificirala tri glavne pristope v zvezi s trajnostnim razvojem: tristebni pristop, ekološki pristop ter kapitalski pristop. Tristebni pristop ne sme vsebovati nobene izostritve trajnosti, temveč namesto vseh ekonomskih, družbenih in okoljskih sistemov mora biti simultano trajnosten sam po sebi. Osrednji pomen ekološkega pogleda je, da so ekonomski in družbeni sistemi podsistemi globalnega okolja. Kapitalski pristop si sposoja koncept kapitala od ekonomije, toda ga razširja na različne načine in vključi več elementov, ki so relevantni za trajnost človeškega razvoja (OECD, 2004, str. 9).

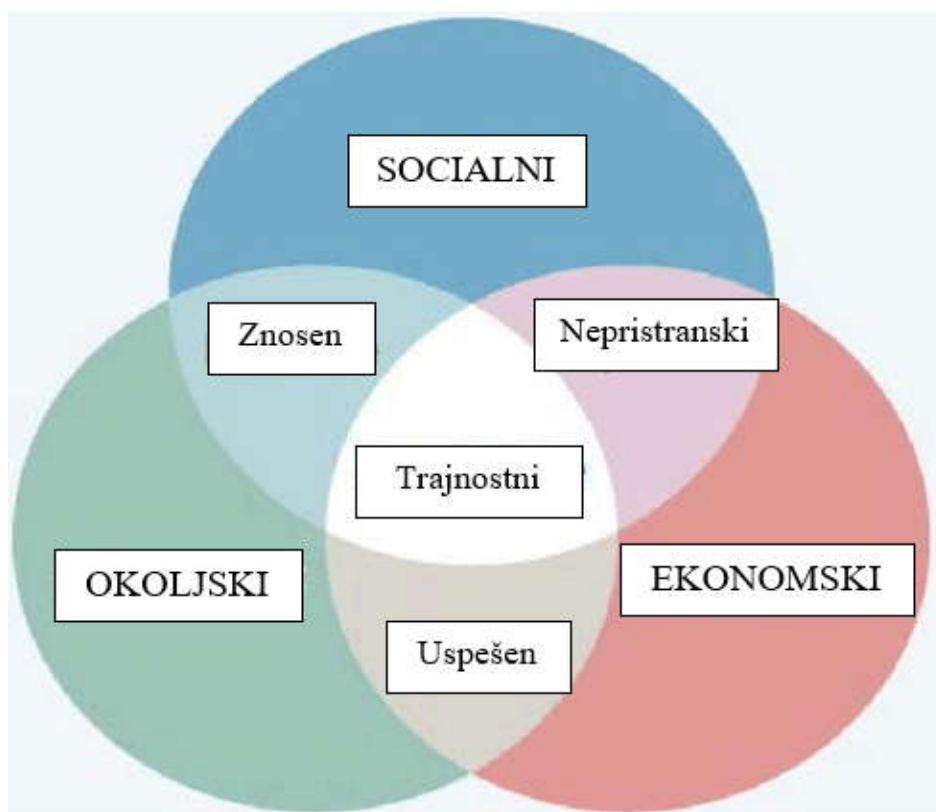
Sistem uravnoteženih kazalnikov trajnosti (ang. Sustainability Balanced Scorecard, v nadaljevanju SBSC) temelji na sistemu uravnoteženih kazalnikov (ang. Balanced Scorecard, v nadaljevanju BSC), orodju menedžmenta, ki sta ga predlagala Kaplan in Norton leta 1996. SBSC zagotavlja širši obseg pri integriranju vseh treh dimenzij trajnosti. Odkar BSC vsebuje finančne in nefinančne vidike, ima tudi potencial nasloviti menedžment trajnosti. SBSC ponuja korporacijam priložnost prevajati trajnostno vizijo in strategije v akcijo. SBSC ponuja tudi integracijo okoljskih in družbenih vidikov in ciljev v menedžment podjetij (Young & Danda, 2013, str. 162).

Trojni izid navaja, da mora biti uspeh podjetja merjen skozi tri linije – ekonomsko, družbeno in okoljsko (slika 2). Gre tudi za izraz 3P, ki predstavlja »people, planet, profit«, kar pomeni ljudje, planet ter dobiček. To pomeni, da podjetja potrebujejo izmeriti njihove vplive ne samo na spodnjo linijo (dobiček), temveč tudi na družbo in okolje. Izraz je bil prvič uporabljen leta 1989, ko se je John Elkington fokusiral na trajnost (Young & Danda, 2013, str. 17).

TBL je oblika poročanja, ki navaja, da je odgovornost poslovanja razširjena na vse njihove deležnike in ne samo na delničarje. Kjer so bili tradicionalni modeli, da se pridobiva denar in profit, TBL računovodstvo prepozna, da je brez zadovoljnih zaposlenih in čistega okolja poslovanje obsojeno, da ne bo trajnostno na dolgi rok. Ljudje so prepoznani kot človeški kapital, okolje pa kot naravni kapital (Young & Danda, 2013, str. 17).

Koncept TBL poudarja, da naj se podjetja ne ukvarjajo samo z dobičkonosnostjo (koncept »bottom line«, samo spodnja linija), ampak morajo svoje cilje povezati tudi z družbenimi problemi ter problemi varstva okolja. Podjetje lahko vpliva na okolje na treh ravneh: osnovni, organizacijski in družbeni. Podjetje na osnovni ravni plačuje davke, pošteno ravna z deležniki ipd. Na višji (organizacijski) ravni se podjetje zaveda svojih odgovornosti in zmanjšuje negativne vplive. Na družbeni ravni se podjetja zavedajo odgovornosti do družbe in skušajo odpravljati družbene probleme (Bertoncelj in drugi, 2015, str. 122).

Slika 2: Trojni izid

Vir: Norman & MacDonald (2004).

Namesto da bi bil nagrajen, akreditiran ali certificiran, je TBL proces v stalnem teku, ki pomaga podjetju zagnati bolj zeleno poslovanje. »Zeleno« poslovanje je preprosto dobro poslovanje (Young & Danda, 2013, str. 18).

Poslovni vodje morajo prioritizirati trud klimatskih sprememb in razumeti, kaj dobijo povrnjeno od teh investicij. Podjetja želijo pomagati pri akcijah glede podnebja, ampak so bolj fokusirana na akcije, ki prispevajo k njihovi »bottom line« (spodnji liniji), da dodajo vrednost znamke, so preprosti in se skoraj ne zanimajo za družbeni vidik TBL (Wilhelm, 2013, str. 41–43).

Različni podporniki si TBL zamislijo na različne načine in jim je redko jasno, kaj večina ljudi misli ob dojetanju TBL. V bližnji prihodnosti bodo svetovni finančni trgi vztrajali,

da se podjetja spopadajo z vsemi tremi linijami. Če nismo dobri korporativni državljani, kar se odraža v trojnem izidu, upoštevajoč družbeno in okoljsko odgovornost skupaj s finančno, sčasoma lahko trpijo naše cene delnic, naši dobički in celotno poslovanje. Poročanje TBL opredeljuje končno vrednost podjetja v finančnem, socialnem in okoljskem smislu. Takšno poročanje se odziva na vse zahteve zainteresiranih, v katerih sodelujejo podjetja, so odgovorna in utemeljujejo svoje članstvo v družbi. TBL je dragoceno orodje za upravljanje, orodje za zgodnje opozarjanje, ki omogoča hitrejši odziv na spremembe v vedenju zainteresiranih in vključitev sprememb v strategijo, preden pridejo do realne spodnje meje. Koncept je pomemben mejnik na poti do trajnosti ali pristop, ki poudarja socialne in okoljske vidike podjetja, skupaj z gospodarskimi vidiki in bi se moral premakniti na vrh agend vodstvenih delavcev (Norman & MacDonald, 2004, str. 245).

Podjetja morajo meriti, računati in po možnosti tudi poročati o svojih dodatnih (še posebej socialnih) linijah – trojnem izidu zaradi naslednjih zahtev (Norman & MacDonald, 2004):

- Zahteve po konvergenci: Merjenje socialne uspešnosti pomaga izboljšati socialno uspešnost, podjetja z boljšo socialno uspešnostjo pa so dolgoročno bolj donosna.
- Močne zahteve za socialne obveznosti: Podjetja so dolžna maksimirati ali vsaj izboljšati svojo socialno osnovo - njihov neto pozitiven družbeni vpliv in natančno merjenje je potrebno, da se oceni, kako dobro so izpolnili to obveznost.
- Zahteve za preglednost: Podjetje ima dolžnost do deležnikov, da razkrije informacije o tem, kako dobro deluje oz. spoštuje vse deležnike.

1.3 Konkurenčna prednost

Za povečanje stopnje družbene odgovornosti v podjetju so glavni ukrepi za povečanje konkurenčnosti. Družbeno odgovorna podjetja so na dolgi rok bolj konkurenčna, s tem pa prispevajo k trajnostnemu razvoju. Koncept trajnostnega razvoja temelji na povečevanju konkurenčnosti podjetij, pa tudi gospodarstva in širšega družbenega okolja (Debeljak & Gregorčič, 2004, str. 500).

Družbeno odgovorna podjetja so bolj podprta pri kupcih kot pa tista, ki to niso. Takšno podjetje pridobiva ugled, kupci pa so pripravljeni plačati več. Družbeno odgovornim podjetjem prinašajo konkurenčno prednost naslednja področja: gradnja in vzdrževanje pozitivnega ugleda podjetja, dostop do kapitala, obvladovanje tveganj skupaj z deležniki, človeški kapital, inovacije ter intelektualni kapital, zniževanje stroškov ter pravica do delovanja podjetja. Družbena odgovornost je zaradi naštetega lahko konkurenčna prednost podjetij. Podjetje si mora znati pridobiti konkurenčno prednost pred ostalimi na ta način, da ugotovi, kaj je smisel njegovega poslovanja ter kako je lahko hkrati še družbeno odgovorno. Podjetja morajo ciljati na dolgoročno poslovanje ter uspešnost. Potrebno je upoštevati vsa področja trajnostnega razvoja, saj lahko družbeno odgovorno poslovanje

prinese dobiček na dolgi rok (Bertoncelj, Meško, Naraločnik & Nastav, 2011, str. 131–132).

V današnjem, močno konkurenčnem okolju poteka stalen boj za pridobitev kupcev in njihovo kupno moč. Za to je potrebna dobro izbrana strateška pozicija, h kateri se podaja strategija trajnostne rasti (Bertoncelj in drugi, 2015, str. 23).

Povečana pozornost podjetij na družbeno odgovornost podjetij ni bila popolnoma prostovoljna. Mnoga podjetja so se zbudila šele po tem, ko so bili presenečeni zaradi javnih odgovorov na vprašanja, za katere prej niso mislili, da so del njihove poslovne odgovornosti. Odločitev o Shell's Oil, da potopi Brent Spar, zastarelo naftno ploščad v Severnem morju, je leta 1995 povzročila proteste Greenpeace-a in mednarodne novice. Farmacevtska podjetja so ugotovila, da se od njih pričakuje, da se bodo odzvali na pandemijo AIDS-a v Afriki, čeprav je bila daleč od njihovih primarnih proizvodnih linij in trgov. Podjetja za hitro prehrano in pakirana živila so zdaj odgovorna za debelost in slabo prehrano (Porter & Kramer, 2006).

Aktivistične organizacije vseh vrst, tako na desni kot na levici, so postale veliko bolj agresivne in učinkovite pri pritisku javnosti na korporacije. Aktivisti se lahko usmerijo na najbolj vidna ali uspešna podjetja samo zato, da bi opozorili na problem, čeprav te družbe dejansko nimajo veliko vpliva na problem. Na primer Nestlé, največji svetovni dobavitelj ustekleničene vode, je postal glavni cilj v globalni razpravi o dostopu do sladke vode, kljub temu da Nestléjeva prodaja ustekleničene vode porabi le 0,0008 % svetovne oskrbe s svežo vodo. Neučinkovitost namakanja s kmetijstvom, ki letno porabi 70 % svetovne zaloge, je veliko bolj pereče vprašanje, vendar ne ponuja enako priročne multinacionalne družbe. Uredba o državni upravi vse bolj nalaga poročanje o socialni odgovornosti in okoljska tveganja v svojem letnem poročilu. Ti pritiski jasno kažejo, v kolikšni meri zunanje interesne skupine želijo, da podjetja prevzamejo odgovornost za socialna vprašanja in izpostavijo potencialno velika finančna tveganja za vsako podjetje, katerega ravnanje se šteje za nesprejemljivo. Medtem ko so se podjetja s temi tveganji zbudila, so veliko manj jasna glede tega, kaj naj bi storila z njimi. Dejstvo je, da najpogostejši odziv podjetja ni bil niti strateški niti operativen, ampak kozmetičen: odnosi z javnostmi in medijske kampanje, katerih osrednja področja so pogosto sijajna poročila družbene odgovornosti podjetij, ki prikazujejo družbeno in okoljsko dobra podjetja (Porter & Kramer, 2006).

Takšne publikacije redko ponujajo skladen okvir za dejavnosti družbene odgovornosti podjetij, kaj šele strateškega. Namesto tega združujejo anekdote o neuskklajenih pobudah za prikaz družbene občutljivosti podjetja. Kar ta poročila izpustijo, je pogosto to, kar vključujejo. Zmanjšanje onesnaževanja, odpadkov, emisij ogljika ali porabe energije se lahko na primer dokumentira za določene oddelke ali regije, vendar ne za celotno podjetje. Filantropske pobude so običajno opisane v obliki dolarjev ali porabljenih ur prostovoljcev, vendar skoraj nikoli v smislu učinka. Zaveze, usmerjene v prihodnost, za doseganje izrecnih ciljev uspešnosti so še redkejšje. To širjenje poročil o družbeni odgovornosti

podjetij je vzporedno z rastjo bonitetnih ocen in uvrstitve družbene odgovornosti podjetij. Podjetje mora analizirati priložnosti za trajnostni razvoj tako, da je skladno z njihovo strategijo in poslovnimi odločitvami. To prispeva k temu, da trajnostni razvoj predstavlja vir priložnosti in konkurenčne prednosti in ne stroška ali prisile (Porter & Kramer, 2006).

1.4 Interesne skupine

Glavni motiv podjetij je dodana vrednost, vendar je dandanes ustvarjanje dodane vrednosti uravnoteženo, saj delitev ne vključuje samo lastnikov podjetij, temveč vse glavne deležnike. Razvoj organizacije mora poleg lastnih interesov upoštevati tudi širše družbene interese. Organizacije so danes družbeno odgovorne, kar pa ne izključuje, da so hkrati tudi dobičkonosne. Organizacije gredo skozi tri cikle: priprava poslovnega modela, spopadanje z izzivi preživetja ter trajnostna rast (Bertoncelj, Meško, Naraločnik & Nastav, 2011, str. 41).

Priložnosti za oblikovanje trajnostne vrednosti je ogromno, vendar so neizkoriščene. Organizacije imajo možnost izbrati najboljšo strategijo za okvir trajnostne vrednosti in delati za dosežke trajnostnih ciljev. Trajnost se lahko oblikuje na kateremkoli področju organizacije. Za notranji uspeh katerekoli iniciative je pomembna vključenost vseh zaposlenih. TBL-cilji želijo time ljudi, ki lahko prinesejo rezultate. Tri skupine ljudi so: vodje, deležniki in sprememba podporne skupine. Nekateri guruji trajnosti si želijo naslednje industrijske revolucije, ki bi prinesla trajnost v poslovanje. Cilj industrijske revolucije je bil oblikovati finančno vrednost, izziv v naslednjih obdobjih pa je simultano oblikovati finančno, družbeno in ekološko vrednost (Young & Danda, 2013, str. 140–141).

Deležniki so skupina ljudi, ki imajo odnose s podjetjem in je zanje delovanje podjetja pomembno. Deležniki lahko vplivajo na cilje podjetja. Družbeno odgovornost se glede deležnikov lahko razdeli na notranjo in zunanjo. Ključni notranji deležniki so zaposleni, lastniki in uprava. Zunanja družbena odgovornost pa se kaže v odnosih z zunanjimi deležniki. Dobri odnosi z zunanjimi deležniki vplivajo na nižje stroške, boljšo kakovost in večje zadovoljstvo državljanov. Deležnike se lahko razdeli tudi glede na odnos, ki ga imajo do podjetja (Bertoncelj, Meško, Naraločnik & Nastav, 2011, str. 125).

Pri upravljanju trajnosti je vrednost deležnikov kritična. Kako organizacija izbere definiranje njihovih deležnikov, je pomembna determinanta tega, kako so deležnikovi odnosi obravnavani pri sprejemanju odločitev glede trajnosti ter tega, kako so upravljane deležnikove reakcije. Nekatero definicije pokrivajo individualiste, ki so lahko prizadeti ali pa prizadenejo organizacijo, medtem ko drugi zahtevajo, da je deležnik v poziciji, da vpliva ali da je lahko pod vplivom organizacijskih aktivnosti. Obstajajo ključni ter obrobni deležniki. Ključni so tisti, ki so vidni in so zmožni vplivati na korporacijske odločitve zaradi njihove moči. Obrobni oz. stranski deležniki so izključeni iz podjetja, ker so oddaljeni, šibki ter nezainteresirani (Epstein, 2008, str. 41).

Tipični deležniki vključujejo delničarje, kupce, dobavitelje, zaposlene, regulatorje ter skupnosti. Odnosi z deležniki se razvijajo skozi čas. Ti odnosi gredo pogosto skozi štiri faze (Epstein, 2008, str. 42–43):

- Ozaveščanje: Podjetja želijo komunicirati z deležniki, da jim zagotovijo več informacij o podjetju, da lahko začnejo ceniti misijo in vrednote podjetja.
- Znanje: Skozi to fazo želijo podjetja zagotoviti deležnikom informacije za sprejemanje odločitev.
- Občudovanje: V teji fazi bodo deležniki razvijali zavezanost podjetju.
- Ukrepanje: Podjetja prevzemajo ukrepe za nadaljnje sodelovanje z deležniki.

Trajnostne vrednote in organizacijski deležniki morajo biti identificirani ter specificirani. Veliko članov ima legitimni delež v aktivnosti podjetja in zato so različni interesi in mnenja pomembni pri razvijanju trajnostnih strategij. Dolgoročna vrednota podjetja je pod vplivom znanja in skupnosti zaposlenih in njihovih odnosov z investitorji, kupci in drugimi deležniki. Korporacijski deležniki zahtevajo povečanje informacij o korporacijski vladi in vplivu korporacijskih aktivnosti na družbo. Veliko korporacij se fokusira vedno bolj na izboljšanje svojega ugleda za učinkovit menedžment okoljskih in družbenih vplivov (Epstein, 2008, str, 43).

Teorija deležnikov je zelo pomembna pri teoriji družbene odgovornosti. Podjetja vsakodnevno upravljajo razmerja do svojih kupcev, dobaviteljev, zaposlenih, delničarjev, posojilodajalcev, države in drugih deležnikov (Debeljak & Gregorčič, 2004, str. 485).

Deležniki so bili prvič uradno definirani leta 1963, ko so jih na Standfordskem inštitutu opredelili kot takšne, brez katerih podpore bi podjetja prenehala poslovati (Lozano, 2005).

Clarkson (1995) deležnike deli na primarne in sekundarne. Primarni deležniki so zaposleni, delničarji, kupci, dobavitelji ter širša javnost. Ti so nujni za preživetje podjetja na dolgi rok. V podjetju je več različnih skupin primarnih deležnikov, zato imajo posamezne skupine tudi različne interese, cilje, odgovornosti ter tudi različna pričakovanja. Menedžerji pa morajo poskrbeti za vključenost vseh primarnih deležnikov.

Pod sekundarne deležnike Clarkson (1995) uvršča medije in razna interesna združenja. Sekundarni deležniki pa niso ključni za obstoj podjetja. S svojim delovanjem lahko podjetju zelo koristijo, lahko pa tudi škodijo. V tabeli 1 lahko vidimo, kakšni so interesi ter vplivi posameznih deležnikov na organizacijo.

Tabela 1: Interesi in vplivi posameznih deležnikov organizacij

Deležniki	Interesi deležnikov	Vpliv deležnikov na organizacijo
Primarni		
Zaposleni	Ustrezno plačilo, varnost zaposlitve, prijetno delovno okolje	Pogajalska moč sindikata, stavke
Lastniki	Rast vrednosti delnice, ustrezne dividende	Nadzor nad poslovanjem
Kupci	Ustrezen nakup – kakovost, cena	Nakupovanje pri konkurentih
Dobavitelji	Pravočasnost plačil, konstantna naročila	Nedobavljanje, dobavljanje konkurenci
Posojilodajalci	Dajanje posojil	Odpoklic posojil
Sekundarni		
Lokalne skupnosti	Varstvo okolja, razvoj okolja, zaposlitev lokalnih prebivalcev	Nezaupanje, nenaklonjenost
Družbeni aktivisti	Opazovanje organizacij z namenom ugotovitve neetičnih dejanj	Lobiranje v vladi
Mediji	Informiranje javnosti	Komentiranje, publiciranje

Vir: Bertoneclj, Meško, Naraločnik & Nastav (2011).

Deležniki so lahko razvrščeni tudi glede na njihove interese. Poznanih je šest osnovnih tipov interesov: materialni (finančni in nefinančni), politični, članski, simbolični ter duhovni. Glede na način vključevanja ter sodelovanja deležnikov s podjetjem ločimo tri razvojne stopnje: priložnostno sodelovanje, sistematični pristop ter integrirano strateško sodelovanje. Uspešno sodelovanje deležnikov in podjetij pomaga podjetju pridobiti vodilno vlogo, prispeva pa tudi k spremembam, ki so vodilo do trajnostnega razvoja (Bertoneclj, Meško, Naraločnik & Nastav, 2011, str. 128–129).

Ločimo tudi prostovoljne in neprostovoljne deležnike. Prostovoljni deležniki so npr. zaposleni, ker se lahko sami odločijo, ali želijo biti deležnik podjetja in ga lahko zapustijo prostovoljno. Neprostovoljni deležniki pa so npr. lokalne skupnosti, ki pa ne morejo sami odločati o tem (Bertoneclj in drugi, 2015, str. 128–129).

Družbena odgovornost podjetij je zaznamovana z osebno odgovornostjo deležnikov. Zaposleni, še posebej pa vodje, imajo velik vpliv na podjetje, v katerem delujejo, s svojimi vrednotami in dejanji. Odločitve vodij vplivajo na to, ali bodo ravnali odgovorno ali pa bodo podjetju in družbi celo škodovali. Notranji deležniki vplivajo na etične odločitve v podjetju s svojimi vrednotami, zunanji deležniki pa lahko pri takšnih odločitvah sodelujejo (Bertoneclj, Meško, Naraločnik & Nastav, 2011, str. 147).

Naloga menedžerjev je usklajevati interese principalov ter vseh, s katerimi podjetje vstopa v pogodbeno razmerja. Cilj podjetja je tako usklajevanje vseh odnosov in ciljev na način, da se maksimira skupna dodana vrednost za vse skupine deležnikov (Debeljak & Gregorčič, 2004, str. 487–488).

Znano je, da vsi deležniki organizacije, od kupcev, dobaviteljev, zaposlenih do delničarjev, skrbijo za okolje ter socialne probleme. Zaradi ogromne količine informacij, ki so dosegljive na spletnih blogih ter internetu, se podjetja ne morejo skrivati. Organizacije, ki ignorirajo probleme trajnosti, povečujejo tveganje izgube tržnega deleža in talentiranih zaposlenih ter povzročajo poškodbe pri njihovem ugledu (Young & Danda, 2013, str. 16).

1.5 Farmacevtska industrija in trajnostni razvoj

Svetovna farmacevtska podjetja delujejo v zelo turbulentnem okolju. Nenehno in zelo hitro se morajo prilagajati spremembam na trgu in zelo hitro ukrepati. Če želijo biti uspešni in vodilni, morajo razmišljati o kupcih, trgih, konkurenčnosti in strategijah. Dandanes je bistvenega pomena, da imajo tudi strategijo glede trajnostnega razvoja (Kesič, 2007).

Potrebne so metodologije za boljše povezovanje praks »zelene kemije« s cilji korporacijskih trajnosti ter za širitev odgovornosti za trajnost zunaj okoljskih, zdravstvenih in varnostnih oddelkov. Številna večja farmacevtska podjetja imajo lastne skupine za »zeleno kemijo« (Clark, Breeden & Summerton, 2010).

Podjetja se vedno bolj držijo ocenjevanja uspešnosti s konceptom trojnega izida. Ta koncept odraža naraščajočo težnjo deležnikov, da ocenjujejo organizacijsko uspešnost na podlagi ekonomske blaginje (dobička), okoljske kakovosti (planeta) in družbene pravičnosti (ljudje). Pričakuje se, da se bodo farmacevtske družbe zavezale k zelenim trženjskim strategijam, saj je izboljšana okoljska uspešnost povezana z večjo finančno uspešnostjo, konkurenčnostjo in koristi od inovacij (Kumar, 2012).

Družbena odgovornost podjetij je v farmacevtski industriji tako kot v drugih sektorjih razumljena kot odgovornost do družbe na splošno. Vključuje pa odgovornosti z različnimi stopnjami obveznosti: kar družba zahteva, kar družba pričakuje ter kar je družbeno zaželeno (Leisinger, 2015).

Velika odkritja v biologiji v 20. stoletju imajo ogromen potencial za izboljšanje globalnega zdravja, vendar pa za farmacevtska podjetja obstaja veliko izzivov. Vlogo farmacevtskih izdelkov v 21. stoletju je potrebno obravnavati tudi z globalno socialnega ter ekonomskega vidika (Triggle, 2010).

Prva poročila o prisotnosti farmacevtske industrije v okolju so bila objavljena leta 1970. Leta 1990 so se začeli bolj ukvarjati oz. skrbeti glede pitne vode. V sredini devetdesetih let je postalo jasno, da morajo reševati okoljske probleme, povezane s kemikalijami, saj

drugače to ni trajnostno in ne bodo uspešni na dolgi rok. »Zelena« farmacija pomeni oblikovanje farmacevtskih izdelkov in procesov, ki znatno odstranjujejo ali zmanjšujejo uporabo in nastajanje nevarnih snovi ter preprečujejo ali zmanjšujejo vplive na okolje, varnost in zdravje ljudi (Kummerer, 2010).

2 POROČANJE O TRAJNOSTNEM RAZVOJU

2.1 Razvoj poročanja o trajnostnem razvoju

V nadaljevanju so opisane posamezne faze oz. obdobja, ki predstavljajo, kako se je razvijalo poročanje o trajnostnem razvoju.

- 1970 do 1977

Leta 1972 je izšla knjiga Bauerja in Finna, v kateri so raziskave o družbeni odgovornosti in poročanju le-te. Kasneje je izšlo še veliko podobnih raziskovalnih prispevkov. V tem obdobju so se začeli pojavljati poskusi, s katerimi so želeli ugotoviti, kako bi pomagali vodilnim v podjetjih pri poslovnih odločitvah (Rejc, 2004, str. 506).

- 1978 do 1986

V tem obdobju so se podjetja osredotočila samo na doseganje ekonomskega uspeha. Družbo in okolje so dali na stran. Odločitve vodilnih so bile usmerjene samo h kratkoročnemu dobičku. Projekte, povezane z družbeno odgovornostjo, pa so opustili. Najmočnejša interesna skupina so bili delničarji (Rejc, 2004, str. 506).

- 1987 do 1998

Šele proti koncu 80. let je družbena odgovornost ponovno prišla v veljavo. Do tega je prišlo zaradi okoljske regulative s predpisi o kazenski odgovornosti. Vendar je bilo v tem obdobju narejenih le malo raziskav o družbeno odgovornem ravnanju v podjetjih. Napisanih je bilo veliko poročil o okoljskih projektih, vendar širši vidik družbene odgovornosti še vedno ni bil v ospredju (Rejc, 2004, str. 506).

Proti koncu 90. let pa so podjetja začela izdajati poročila o družbeni odgovornosti v vse večjem obsegu ter tudi opredeljevala doseganje trajnostnega razvoja. Podjetja so se začela tudi bolj osredotočati na potrebe različnih skupin deležnikov. V tem obdobju je šlo vseeno bolj samo za zunanje poročanje, pojavili pa so se modeli za merjenje uspešnosti, kar je kazalo na izboljšanje institucionalizacije družbene odgovornosti (Rejc, 2004, str. 507).

Od 1990 do 2000 je bilo razvitih veliko modelov, npr. SMART piramida, sistem uravnoteženih kazalnikov (ta sistem sta leta 1996 razvila Kaplan in Norton), model za merjenje uspešnosti – teorija udeležencev ipd. Vsi ti modeli so uravnoteženi, saj vsebujejo

finančne in nefinančne kazalce. Po letu 1992 je BSC postal najbolj prepoznaven in uporabljen model za merjenje uspešnosti poslovanja. BSC obravnava uspešnost s štirih vidikov (tabela 2): z vidika kupcev, učenja in rasti, notranjih poslovnih procesov in s finančnega vidika. BSC ne poudarja samo lastnikov, ampak posebej poudarja zaposlene in kupce, ki so ključni za doseganje strateških ciljev. Ta model tako upošteva lastnike (finančni vidik), kupce (vidik kupcev) ter zaposlene (vidik učenja in rasti) (Rejc, 2004, str. 508–509).

Tabela 2: Kazalci o družbeni odgovornosti (Balanced Scorecard)

Vidik	Kazalci o odgovornosti varovanja okolja	Kazalci o družbeni odgovornosti
Finančni	Prihodki od reciklaže, stroški uničenja proizvodov, investicije v izgradnjo okoljskih projektov	Prihranki v stroških kadrovanja, nagrade zaposlenim, rast prodaje, izdatki za varnost in zdravje zaposlenih
Kupci	Življenjska doba proizvodov, ekološka učinkovitost produktov, število zelenih proizvodov	Zadovoljstvo kupcev in lokalnih skupnosti, percepcije kupcev
Učenje in rast	Delež usposobljenih zaposlenih za okoljevarstvene aktivnosti, število kršitev okoljske zakonodaje	Število ur prostovoljnega dela, zadovoljstvo zaposlenih/pritožbe, raznolikost zaposlenih
Notranji poslovni procesi	Delež izmeta, število okoljskih nesreč, poraba goriva, vode in energije, delež reciklaže	Število nesreč pri delu, število tožb zaposlenih, število nadur, delež zmanjšanja poškodb

Vir: Rejc (2004).

- 1999 do danes

Odgovornost poročanja o ekonomski uspešnosti svojim delničarjem se je v zadnjih desetletjih razširila na odgovornost poročanja o vseh vidikih trajnostnega razvoja in to vsem deležnikom podjetja. Javnost od podjetij zahteva družbeno odgovorno ravnanje ter tudi nadzoruje njihovo delovanje. Pomemben del družbene odgovornosti predstavlja obveščanje vseh interesnih skupin. Podjetje poroča o različnih vidikih njihovega delovanja. Poročanje je zelo pomembno, saj si bodo drugače deležniki sami poiskali informacije in si ustvarili mnenje. Podjetju poročanje lahko prinese dodano vrednost. Podjetja, ki jih javnost prepozna kot odgovorne, dosegajo višjo prodajo in večjo zvestobo kupcev (Bertoncelj, Meško, Naraločnik & Nastav, 2011, str. 132–133).

Podjetja, ki so družbeno odgovorna in želijo imeti od tega tudi koristi, morajo o tem poročati, saj javnosti to ni samoumevno. Ni pa nujno, da poročanje o družbeno odgovornem ravnanju tudi v resnici odraža takšno ravnanje. Podjetja si želijo

samopromocije, zato razkrivajo pozitivne prispevke ter prikrivajo negativne učinke njihovega delovanja ali pa manj podrobno poročajo o njih. Takšen pojav se imenuje pozitivna pristranskost poročil. Poročanje o družbeno odgovornem ravnanju se tudi razlikuje glede na dejavnosti podjetij. Podjetja, ki povzročajo najbolj negativne vplive na okolje, pripravljajo najbolj obsežna poročila (Slapničar, 2004, str. 520).

Slapničarjeva (2004) piše tudi o tem, da so se v svetu začele pojavljati računovodske družbe, ki so začele ponujati storitve poročanja o družbeni odgovornosti ter tudi revidiranja takšnih poročil. Cilj takšnih storitev je, da se zmanjša negativne vplive podjetij ter izboljša ugled. Takšno poročanje je podobno trženjski strategiji, katere cilj je povečanje dobičkonosnosti in ne toliko resnični skrbi za okolje. Povezanost med poročanjem javnosti in spremembami notranjih procesov je premajhna.

Trajnostno poročilo je usmerjeno na dolgi rok, ni tako kratkoročno kot finančno poročilo. Podjetje mora svoje rezultate postaviti v širok družbeni in okoljski okvir. Bistvena razlika med finančnim in trajnostnim poročanjem je, da se pri finančnem poročanju predstavlja lastne dosežke oz. finančne rezultate, kar pa ne pokaže, koliko podjetje prispeva za družbo, varovanje okolja itd. (Vozel, 2005).

Poročanje o trajnostnem razvoju je sedaj standardna praksa za velika in srednje velika podjetja po vsem svetu. Tri četrtine od 4.900 največjih podjetij na svetu (po prihodkih) je izdalo poročila o trajnostnem razvoju. Večina največjih svetovnih podjetij (78 %) sedaj integrira finančne in nefinančne podatke v svoja letna poročila, ker verjamejo, da so informacije relevantne za investitorje. Vsi industrijski sektorji kažejo zdravo stopnjo poročanja; na začetku je vsak sektor imel stopnjo poročanja 60 % ali več. Zagotavljanje podatkov o trajnostnem razvoju se je podvojilo v zadnjih 12 letih. Raziskava je pokazala, da največja podjetja vidijo vrednost v promoviranju zanesljivosti informacij (KPMG International, 2017).

GRI ostajajo najpopularnejše smernice za poročanje o trajnostnem razvoju. Približno dve tretjini analiziranih poročil v raziskavi KPMG je uporabilo GRI G4 smernice ali standarde. Raziskava potrjuje tudi, da večina podjetij ne priznava klimatskih sprememb kot finančno tveganje v njihovih letnih poročilih. Velika večina poročil o trajnostnem razvoju zdaj priznava problem človekovih pravic. Trdna večina poročil od svetovno največjih podjetij (67 %) zdaj razkriva cilje za zmanjšanje emisij ogljika (KPMG International, 2017).

2.2 Oblike

Poznamo tri različne oblike poročanje: **obvezno, spodbujeno ter prostovoljno** poročanje. Tisti, ki zagovarjajo obvezno poročanje, pravijo, da bi morala biti področja in obseg poročanja bolj revidirana. Tako bi bilo javnosti zagotovljeno poročanje o pomembnih zadevah. Nekoliko je to že uveljavljeno, poročanje pa je še vedno prostovoljno. Čedalje več pa je spodbujenega poročanja zaradi pritiskov deležnikov. Nekatera vprašanja so za

deležnike zelo pomembna, zato jim podjetja morajo dati te informacije. Prostovoljno poročanje pa ni vedno pozitivno, saj podjetje vanj verjetno ne bo vključilo neugodnih informacij, lahko pa so informacije tudi zavajajoče. V nefinančnih poročilih podjetja ne razkrivajo vseh informacij, katere bi si želeli deležniki (Bertoncelj, Meško, Naraločnik & Nastav, 2011, str. 133–134).

Obstaja nekaj očitnih argumentov v prid obveznemu poročanju, izključno iz perspektive poslovnega primera in ne javnega interesa. Če bi vsa podjetja bila podvržena poročanju, stroški tega ne bi predstavljali konkurenčne odločitve. Verjetno podjetja, ki poročajo, ne želijo, da konkurenti tudi to storijo, ker bi zmanjšali svojo konkurenčno prednost. Toda pojavile bi se razlike, ne glede na to, kdo je transparenten, ampak kako najbolje podjetje upravlja ta vprašanja. Podjetja lahko za poročanje porabijo zelo različne vsote denarja. Oddelki za javne zadeve porabijo preveč časa in denarja, ker poskušajo oceniti, kaj od njih pričakujejo javnost, potrošniki in vlada. Z združevanjem virov skozi sodelovanje, kot je GRI, so ta njihova pričakovanja bolj jasno definirana in stroški se zmanjšujejo. Ko se premikamo od potrošniške družbe k družbi, ki temelji na interesnih skupinah, je le pravica, ki jo podjetja sprejmejo, premik v stran in podpora stališča, da ima deležnik vedno prav. Posel pa ne more narediti koraka v to smer, če trg ni uspešen in so spodbude za to omejene. Obvezno poročanje je edini način za spodbujanje tega premika (Doane, 2002).

Povečalo se je število identificiranih inštrumentov poročanja od zadnjega poročila Carrots and sticks 2013. Raziskava v 2016 je identificirala skoraj 400 inštrumentov poročanja o trajnosti v 64 državah (v 2013 je bilo 180 inštrumentov identificiranih v 44 državah). Rast je bila še posebej močna v Evropi, Aziji (Pacifik) in Latinski Ameriki. Obvezni inštrumenti poročanja dominirajo, toda rast pri prostovoljnih inštrumentih je tudi močna. Približno dve tretjini (65 %) inštrumentov, ki so jih identificirali, je bilo obveznih in približno ena tretjina (35 %) prostovoljnih. Vlada in regulatorji vedno bolj zahtevajo, da podjetja razkrijejo informacije o trajnosti v svojih letnih poročilih. Zelo so se povečali inštrumenti poročanja o družbenih informacijah. Število inštrumentov, ki se fokusirajo na poročanje o družbenih informacijah, se je podvojilo od leta 2013 in narašča hitreje kot inštrumenti, ki se fokusirajo na poročanje o okoljskih informacijah (KPMG International, 2017).

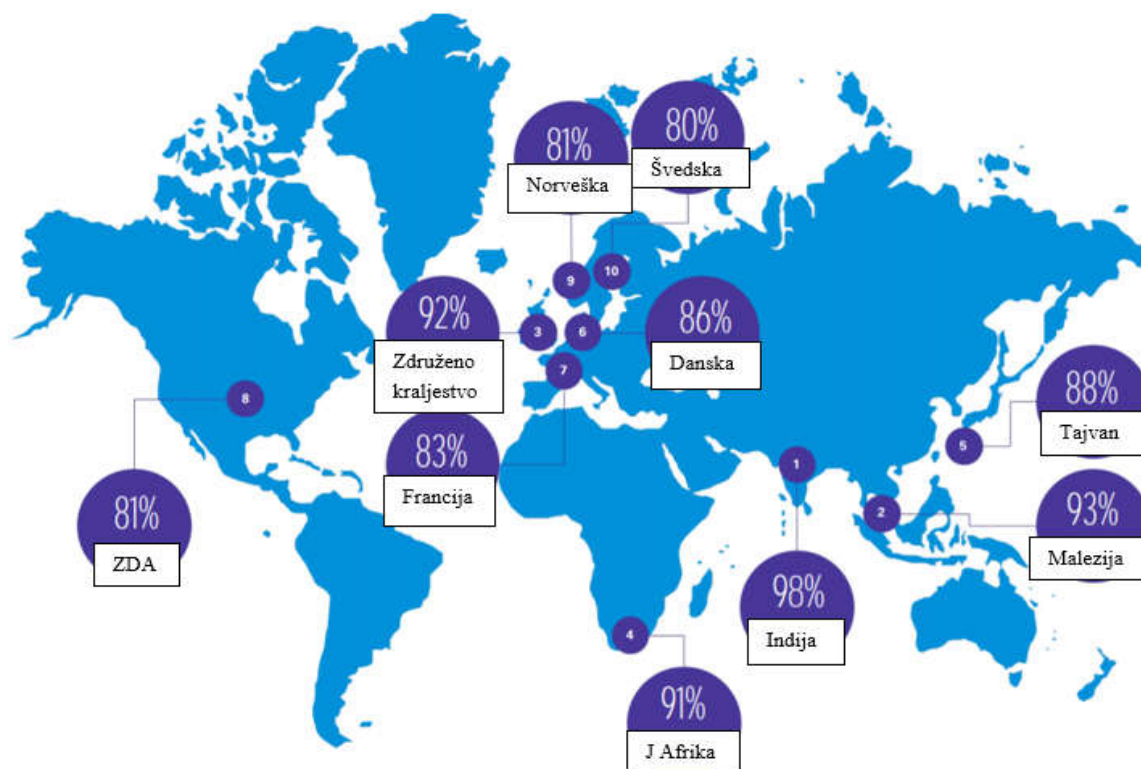
Spodbujena razkritja oz. poročanje so za podjetje nekoliko manj zapletena. Razne nevladne organizacije ali druge zainteresirane strani lahko od družb zahtevajo socialne informacije. Primarna odločitev družbe v tem primeru pa je, ali izpolniti to zahtevo ali ne. Odkar se uporablja model interesnih skupin za raziskovanje družbeno odgovornih razkritij, zahteva v prvi vrsti identifikacijo deležnikov, ta samoizbira deležnikov skozi spodbujena razkritja krepi ustreznost preverjanja teh razkritij z vidika odgovornosti deležnikov. Edina razlikovalna značilnost spodbujenih razkritij v nasprotju s prostovoljnim poročanjem je zagon za zagotavljanje informacij. Za spodbujena razkritja je zagon zagotovljen z neposredno zahtevo identificiranih deležnikov. Zaradi tega je obseg spodbujenih razkritij precej širok (Van der Laan, 2009).

2.3 Orodja

Podjetja lahko poročilo o trajnostnem razvoju vključijo v letno poročilo (v sklopu poslovnega dela) ali pa ga objavijo samostojno. Vsebinsko ni razlik, če ga objavijo samostojno ali pa v sklopu letnega poročila. Glede tega, kako ga bodo objavili, se podjetja odločijo sama. Poročilo o trajnostnem razvoju se v obeh primerih dopolnjuje z letnim poročilom in prikazuje delovanje podjetja. Poročilo predstavlja pomembno dopolnitev letnega poročila.

Vedno bolj narašča število podjetij, ki vključujejo informacije o trajnostnem razvoju v svoja letna finančna poročila. V letu 2017 je ta delež znašal 78 %, v letu 2015 pa 65 % glede na raziskavo KPMG iz 2017, v kateri so bila vključena svetovno največja podjetja. Ta trend naraščanja je značilen predvsem za velika podjetja. Takšna podjetja verjamejo, da so podatki o trajnostnem razvoju relevantni za njihove investitorje. Pretekle raziskave KPMG kažejo, da je rast precej opazna. V 2011 je samo 44 % največjih svetovnih podjetij vključilo podatke o trajnostnem razvoju v letna poročila, v 2015 pa že 55 %. Od 100 top ameriških podjetij jih je v 2017 81 vključilo te informacije v svoja letna poročila, v 2015 pa samo 30 od 100 (KPMG International, 2017). Slika 3 prikazuje deset držav, ki imajo najvišje stopnje vključevanja informacij o trajnostnem razvoju v svoja letna poročila.

Slika 3: Deset držav z najvišjimi stopnjami vključevanja informacij o trajnostnem razvoju v letna poročila

Vir: KPMG International (2017).

2.3.1 Letno poročilo

Letno poročilo je sestavljeno iz poslovnega in računovodskega dela. Poročilo o trajnostnem razvoju spada v poslovni del poročila. Letno poročilo predstavlja komunikacijo med podjetjem in lastniki ter drugimi deležniki. V letnem poročilu je potrebno predstaviti dejavnosti ter rezultate poslovanja v preteklem letu, organizacijo podjetja ter tudi načrte glede prihodnosti. Najpomembnejši so bili za podjetje do ne dolgo nazaj lastniki, sedaj pa postajajo zelo pomemben vir podatkov za vse deležnike, ker se je začelo vključevati informacije o trajnostnem razvoju (Bakker, Ohlsson, den Hond, Tengblad & Turcotte, 2007).

2.3.2 Integrirano poročilo

Integrirano poročilo je jedrnata komunikacija o tem, kako organizacijska strategija, vodenje, uspešnost ter obeti v kontekstu z zunanjim okoljem vodijo do oblikovanja vrednosti na kratek, srednji in dolgi rok. Integrirano poročilo mora biti pripravljeno v skladu s smernicami Mednarodnega sveta za integrirano poročanje (ang. International Integrated Reporting Council, v nadaljevanju IIRC) (The International Integrated Reporting Council, 2013).

Primarni namen integriranega poročila je razložiti ponudnikom finančnega kapitala, kako organizacija kreira vrednosti skozi čas. Zato mora poročilo zajemati vse relevantne informacije, finančne in druge. Integrirano poročilo koristi vsem deležnikom, ki so zainteresirani za organizacijsko sposobnost kreiranja vrednosti skozi čas, vključujoč zaposlene, kupce, dobavitelje, poslovne partnerje, lokalne skupnosti, zakonodajalce, regulatorje in oblikovalce politike. Namen takšnega poročila je, da se združi ekonomski, socialni in okoljski vidik poslovanja (The International Integrated Reporting Council, 2013).

IIRC-smernice ne predpisujejo specifičnih ključnih kazalnikov uspešnosti (ang. Key Performance Indicator - KPI), merljivih metod ali razkritij individualnih zadev, temveč podajajo navodila, kako naj podjetja poročajo o finančnih in nefinančnih podatkih z uporabo obstoječih standardov. Smernice so napisane primarno za privatni sektor in za profitne organizacije vseh velikosti, vendar pa se prilagojene lahko uporabijo tudi za javni sektor in neprofitne organizacije.

Integrirano poročanje v določenih državah strmo narašča, najbolj na Japonskem (v 2 letih naraslo za 21 odstotnih točk), v Braziliji, Mehiki ter Španiji. V svetovnem merilu 14 % največjih podjetij specifično uporablja integrirano poročanje. Ta odstotek narašča počasi, toda stabilno. Približno dve tretjini teh podjetij za integrirano poročanje uporablja smernice IIRC (International Integrated Reporting Council) (KPMG International, 2017).

2.4 Razlogi

Razlogov za poročanje je veliko. O razlogih, zakaj podjetja poročajo, obstajajo različne teorije, ki so predstavljene v nadaljevanju. Obstajajo pa tudi različne zahteve ter pobude za poročanje o trajnostnem razvoju.

2.4.1 Teorije poročanja

- Teorija iger

Podjetja informacije razkrivajo prostovoljno zato, da bi zvišale vrednost čistega premoženja po odštetih pričakovanih političnih stroških (to so lahko razni inšpekcijski pregledi, strožje zakonske zahteve ipd.). Verjetnost političnih stroškov je večja za tista podjetja, ki so slabša pri okoljskem ali družbenem ravnanju. Politični stroški so povezani z velikostjo podjetij. Na to, koliko podjetja razkrivajo informacije o ravnanju z okoljem, najbolj vplivata panoga in velikost podjetja. Panoga in velikost določata, koliko je podjetje izpostavljeno v javnosti ter regulacijo okoljske politike (Bertoncelj, Meško, Naraločnik & Nastav, 2011, str. 134).

- Teorija deležnikov

Teorija deležnikov govori tudi o dolžnostih ter poudarja pomembnost odnosa do deležnikov. Da podjetje lahko deluje v okolju, mora spoštovati pravne in etične norme. Ta teorija govori o koristih, ki jih imajo podjetja, ker delujejo v neki družbi. V zameno za to pa morajo svojim deležnikom ponujati razne usluge. Podjetje izpolnjuje cilje lastnikov in deležnikov ter hkrati upošteva tudi družbene in okoljske vidike. Podjetja morajo nenehno utrjevati razmerja z deležniki, ker jim to prinaša koristi. Veljalo je, da je potrebno poročati tistim, ki so vložili kapital v podjetje, vendar računovodsko poročanje služi tudi javnosti (Bertoncelj, Meško, Naraločnik & Nastav, 2011, str. 134–135).

- Teorija legitimnosti

Ta teorija govori o tem, da ima podjetje mandat, ki mu ga lahko družba tudi odvzame zaradi kršitev vedenja. Legitimnost pomeni, da so cilji podjetja skladni z družbenim sistemom. Če pride do prevelikega neskladja, lahko to ogrozi obstoj, ki se lahko uresniči v ekonomskih, družbenih ali pravnih sankcijah. Podjetja imajo z družbo sklenjeno pogodbo, ki jim odobrava delovanje ter preživetje, v zameno za to pa morajo opravljati nekatera dejanja, ki jih želi družba. S prostovoljnimi razkritji podjetja informirajo o delovanju, spreminjajo zaznavanje javnosti ter odvrčajo pozornost od problemov tako, da poudarjajo dosežke na drugih področjih (Bertoncelj, Meško, Naraločnik & Nastav, 2011, str. 135).

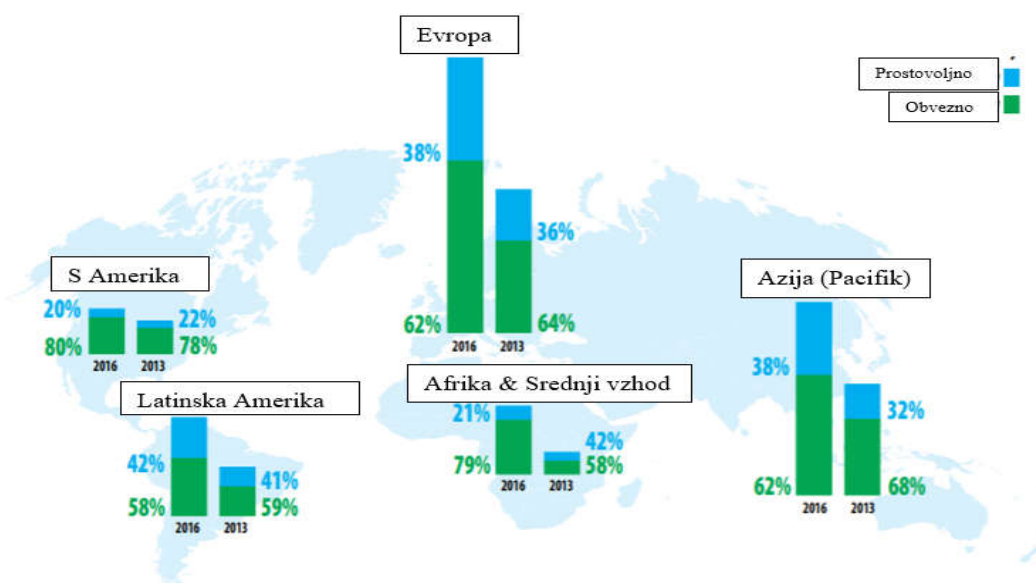
2.4.2 Zahteve oz. pobude

Delež obveznih inštrumentov poročanja je naraščal do leta 2013, po letu 2016 pa je začelo to upadati ter naraščati prostovoljno poročanje. Leta 2013 je bil delež inštrumentov obveznega poročanja po svetu 72 %, leta 2016 pa 65 %. Res pa je, da je bila leta 2013 precej nižja uporaba inštrumentov poročanja kot pa sedaj. Rast je najmočnejša v Evropi, Aziji (Pacifik) ter Latinski Ameriki. Obvezno poročanje dominira, toda tudi prostovoljno poročanje ima močno rast. Približno dve tretjini inštrumentov je bilo identificiranih kot obveznih in približno ena tretjina prostovoljnih. Inštrumenti poročanja, ki zahtevajo razkritja v samostojnih poročilih, tudi naraščajo, toda z nižjo stopnjo (KPMG International, 2016). Slika 4 prikazuje deleže inštrumentov obveznega ter prostovoljnega poročanja po regijah.

Vlade in regulatorji naraščajoče zahtevajo ali spodbujajo podjetja k razkritju informacij o trajnostnem razvoju v njihovih letnih poročilih. Zelo je narasla uporaba inštrumentov poročanja o socialnih informacijah. Od leta 2013 se je podvojilo število inštrumentov, ki se fokusirajo na poročanje o socialnih informacijah, in naraščajo hitreje kot inštrumenti, ki se fokusirajo na poročanje o okoljskih informacijah (KPMG International, 2016).

Največ inštrumentov poročanja o trajnostnem razvoju izdajo vlade (skoraj tri petine), sledijo finančni regulatorji ter borze in industrijski regulatorji. Kljub temu da vlade izdajo največ inštrumentov poročanja, tone pomeni, da so vsi obvezni. Več kot četrtina vladnih inštrumentov je bilo leta 2016 identificiranih kot prostovoljnih. Skoraj 30 % inštrumentov poročanja naslavlja samo večja podjetja in od teh so skoraj tri četrtine od regulatorjev finančnih trgov in borz (KPMG International, 2016).

Slika 4: Inštrumenti obveznega ter prostovoljnega poročanja po regijah

Vir: KPMG International (2016).

Poročanje o trajnostnem razvoju ima za podjetja številne notranje in zunanje koristi. Zunanje koristi so lahko: ublažitev negativnih okoljskih, družbenih in vladnih vplivov, izboljšanje ugleda ter lojalnosti znamke, omogočiti zunanjim deležnikom razumeti organizacijsko pravo vrednost opredmetenih in neopredmetenih sredstev, demonstracija, kako organizacija vpliva in je vplivana s strani pričakovanj o trajnostnem razvoju (Global Reporting Initiative, 2019).

V publikaciji Carrots and Sticks navajajo ključne mednarodne pobude, smernice in inštrumente, ki danes oblikujejo poročanje o TR. Leta 2014 je Evropska unija prilagodila direktivo 2014/95/EU o razkritjih o nefinančnih in raznolikih informacijah. Ta direktiva zahteva, da subjekti javnega interesa v Evropski uniji (v nadaljevanju EU) z več kot 500 zaposlenimi vključujejo v svoja poročila nefinančne izkaze, ki vsebujejo informacije o njihovih politikah, glavnih tveganjih, okoljskih zadevah, aspektih družbe in zaposlenih, spoštovanju človekovih pravic, protikorupciji in podkupninah. Leta 2015 je bila prilagojena tudi Agenda za trajnosti razvoj 2030. Ta agenda vključuje 17 ciljev trajnostnega razvoja, kot npr. zmanjšanje revščine in lakote, izboljšanje zdravja in izobrazbe, narediti mesta bolj trajnostna, zaščititi oceane in gozdove ter boj proti klimatskim spremembam.

Prenovljena je bila Strategija o družbeni odgovornosti podjetij za obdobje 2011-2014. Ta obnovitev je bila zavezana v Strategiji Evropa 2020. Komisija si je prizadevala ustvariti dobre pogoje za trajnostni razvoj ter odgovorno ravnanje organizacij (Evropska komisija, 2011).

Podjetja, ki se ukvarjajo z dejavnostmi, ki bolj obremenjujejo oz. onesnažujejo okolje, so bolj motivirana za poročanje o trajnostnem razvoju kot pa tista, ki imajo manjši vpliv na okolje. Manj pogosto poročajo podjetja storitvenih dejavnosti, kot npr. finance, mediji, zavarovalništvo. Bolj obsežno pa poročajo podjetja iz panog energetike, elektronike, kovinske, farmacevtske in kemijske industrije (Babič & Biloslavo, 2012, str. 23).

2.5 Mednarodni standardi in smernice

Poročanje o družbeni odgovornosti se je razvilo zaradi pobude mednarodnih podjetij. Do razvoja mednarodnih standardov poročanja je prišlo zato, ker multinacionalke poslujejo v različnih državah in želijo uporabljati iste standarde povsod. Najpomembnejši prednosti mednarodnih standardov sta lažja primerljivost med podjetji ter možnost revidiranja poročil. Kazalci o družbeni odgovornosti bi morali biti uporabni v vseh panogah ter na vseh območjih ter čim bolj natančno prikazovati dosežke podjetja (Slapničar, 2004, str. 525). Tabela 3 predstavlja matriko kazalnikov GRI, kjer so za vsak kazalnik navedene različne kategorije ter vidiki.

Tabela 3: Matrika kazalnikov GRI

Kazalnik	Kategorija	Vidik
Ekonomsko delovanje	Ekonomski vpliv	Kupci, dobavitelji, zaposleni, investitorji
Okoljsko delovanje	Vpliv na okolje	Energija, voda, emisije, odpadki, izdelki in storitve, kazni, pogodbe, prevoz, material ...
Družbeno delovanje	Odnosi z zaposlenimi	Zaposlitev, varnost in zdravje, izobraževanje in usposabljanje
	Človekove pravice	Nediskriminatornost, odnosi med zaposlenimi in vodilnimi, prisilno delo, postopki varovanja ...
	Družba	Skupnost, korupcija, politični prispevki, cenovna politika
	Odgovornost za izdelke	Zdravje in varnost potrošnikov, izdelki in storitve

Vir: Bertonec, Meško, Naraločnik & Nastav (2011).

Obstaja veliko mednarodno sprejetih trajnostnih smernic in drugih inštrumentov. Najbolj pogoste so GRI-smernice, United Nations Global Compact načela, standardi International Organisation for Standardisation, IIRC-smernice za integrirano poročanje, OECD-smernice za mednarodna podjetja in druge, ki so predstavljene v nadaljevanju.

2.5.1 Global Reporting Initiative standard

Global Reporting Initiative standard je bil ustanovljen leta 1997. Širše poslanstvo je bilo razviti globalno sprejemljive smernice za poročanje o ekonomski, okoljski in družbeni uspešnosti korporacij, vlad ter nevladnih organizacij. Okvir poročanja GRI določa načela in kazalnike, ki jih uporabljajo organizacije, ko želijo meriti in poročati o njihovi ekonomski, družbeni in okoljski uspešnosti. Okvir trajnostnega poročanja zagotavlja smernico organizacijam za razkritje njihovega trajnostnega poročila. Ta okvir je relevanten za vse oblike in velikosti organizacij povsod po svetu in je razvit s posamezniki iz več kot šestdesetih držav, ki predstavljajo veliko institucij. To so smernice, ki bi morale biti uporabljene kot osnova za vsa poročanja. Smernice vsebujejo načela, usmeritve in standardna razkritja. Glavne smernice so G3-smernice (G3 – Sustainability Reporting Guidelines) (Young & Danda, 2013, str. 248).

Prvi osnutek smernic je bil izdan leta 1999, okvir pa je obsegal trojni izid – ekonomska, okoljska in družbena vprašanja. Te smernice so se potem razvile v G2 leta 2002, leta 2006 pa je bila izdana tretja generacija smernic – G3. Po uspešnem lansiranju G3, je GRI razširil okvir poročanja in zgradil močne zveze. GRI je sodeloval z UN Global Compact, z Organizacijo za ekonomsko sodelovanje in razvoj (ang. The Organisation for Economic Co-operation and Development, v nadaljevanju OECD) in z ustanovljenimi regionalnimi partnerstvi. GRI je zagotavljal izobraževalne publikacije, raziskave in razvoj publikacij, sektorske smernice za industrije, treninge ipd. Marca 2011 je GRI objavil G3.1-smernice, posodobitev in dokončanje G3 z razširjeno smernico o poročanju enakosti, skupnosti in človekovih pravicah, povezanih z uspešnostjo (Young & Danda, 2013, str. 248).

GRI tesno sodeluje s skupnostjo vlagateljev in nedavno je sprostilo poročilo s pregledom, kako lahko podjetja okvirjajo njihova okoljska, družbena in vladna razkritja, da zadovoljijo potrebe investorjev. Poročilo vključuje tudi priporočila, ki bi koristila podjetjem izdati poročilo o trajnostnem razvoju. GRI igra pomembno vlogo pri tem, da zagotavlja, da so informacije, povezane s trajnostno uspešnostjo in dosegljive na finančnih trgih, konsistentne in zanesljive (Young & Danda, 2013, str. 248).

Podjetja, ki uporabljajo GRI-smernice so večinoma večja podjetja, ki imajo višja pričakovanja s strani javnosti. Ena od večjih skupin, ki poročajo o korporativni družbeni odgovornosti, so podjetja s kemikalijami, gozdarska ter farmacevtska podjetja. Narašča število podjetij, ki razumejo primarno pomembnost korporativnega poročanja, ki je ena od konkurenčnih prednosti. Druge koristi vključujejo boljši menedžment okoljskih, družbenih in vladnih vplivov in celotno tveganje; izboljšave znamke podjetja in ugleda, večjo sposobnost pritegniti in obdržati kupce ter talent (Young & Danda, 2013, str. 249).

Prednosti GRI: poročevalske informacije so konsistentne med različnimi organizacijami; sprejete so široko po svetu; organizacije po svetu se lahko primerja med sabo; uporabi se jih lahko za merjenje in benchmark uspešnost; so fleksibilne, lahko se jih implementira inkrementalno in uporablja med sektorji in geografskimi konteksti. Omejitve GRI: delovno-intenzivno, še posebej za manjša podjetja; ne merijo zaščite onesnaževanja; omejena uporaba v sektorju socialnih podjetij; zunanje vrednotenje ni zagotovljeno; niso zagotovljene smernice za zbiranje podatkov ter pripravo poročil.

Vsekakor so GRI odlično orodje za podjetja, ki želijo poročati o njihovi trajnostni uspešnosti (Young & Danda, 2013, str. 249–250).

Poročanje temelji na vseh treh kazalnikih TR, kako vplivajo na podjetje. Kazalniki spodbujajo podjetja, da razumejo strategijo ter si zastavljajo širše cilje. GRI-smernice omogočajo podjetju, da si samo izbere kazalnike glede na lastne usmeritve TR (Slovenski inštitut za kakovost in meroslovje, 2019).

2.5.2 United Nations Global Compact načela

Združeni narodi so razkrili United Nations Global Compact (v nadaljevanju UNGC) kot pobudo za spodbujanje poslovanja po vsem svetu, da sprejmejo trajnostne politike in poročajo o implementaciji teh politik. UN Global Compact je strateška politika pobude za poslovanja, ki so zavezani usklajevanju njihovih operacij in strategij z desetimi univerzalno sprejetimi načeli s področja človeških pravic, dela, okolja in protikorupcije. Z družbenimi, političnimi in ekonomskimi izzivi vedno več podjetij prepoznava potrebo po sodelovanju z vladami, NGO-ji ter z Združenimi narodi. Global Compact zasleduje dva komplementarna cilja: vključiti deset načel v poslovne aktivnosti po vsem svetu; spodbuditi ukrepe v podporo širših ciljev Združenih narodov, vključujoč Millenium Development cilje. Pobuda kombinira moč in moralne organe Združenih narodov z močjo privatnega sektorja in strokovnjakov deležnikov. Unikatnost Global Compact je, da je globalni in lokalni ter zasebni in javni (Young & Danda, 2013, str. 256).

United Nations Global Compact standard kliče podjetja, da podprejo in sprejmejo teh 10 načel kot glavne vrednote (Young & Danda, 2013, str. 257–258):

Človekove pravice:

- Načelo 1: Podjetja morajo podpirati in spoštovati zaščito mednarodno razglašeni človekovih pravic.
- Načelo 2: Podjetja morajo biti prepričana, da niso vpletena v zlorabe človekovih pravic.

Delo:

- Načelo 3: Podjetja morajo ohranjati svobodo združevanja in učinkovito prepoznavanje pravice do kolektivnih pogajanj.
- Načelo 4: Podjetja morajo ohranjati odpravo vseh oblik prisiljenega in obveznega dela.
- Načelo 5: Podjetja morajo ohranjati učinkovito odpravo otroškega dela.
- Načelo 6: Podjetja morajo ohranjati odpravo diskriminacije in spoštovanje zaposlitve in dela.

Okolje:

- Načelo 7: Podjetja morajo podpirati previdnostni pristop do okoljskih izzivov.
- Načelo 8: Podjetja morajo izvajati pobude za promoviranje večje okoljske odgovornosti.
- Načelo 9: Podjetja morajo spodbujati razvoj in difuzijo okoljsko prijaznih tehnologij.

Protikorupcija:

- Načelo 10: Podjetja morajo delati protikorupcijsko v vseh oblikah, vključujoč izsiljevanje in podkupnino.

2.5.3 Standardi International Organisation for Standardisation

Poleg GRI-standardov so za potrebe skladnosti pomembni tudi standardi Mednarodne organizacije za standardizacijo (ang. International Organisation for Standardisation, v nadaljevanju ISO). Mednarodna organizacija za standardizacijo je bila ustanovljena leta 1996 v Genevi. Standardi so oblikovani, da vzdržujejo ravnotežje med profitabilnostjo in zmanjšanjem okoljskega vpliva. Namen teh standardov je pripraviti postopek, ki lahko ovrednoti življenjski vpliv produkta na okolje (Young & Danda, 2013, str. 251).

Najbolj pogosto uporabljeni so naslednji ISO-standardi (Young & Danda, 2013, str. 251–255):

- ISO 14001: Navaja, kako lahko organizacija implementira učinkovit sistem okoljskega menedžmenta (EMS). Skladno s tem standardom bi morale podjetje začeti z okoljskim pregledom, če nima EMS-sistema. Če podjetje ima EMS-sistem, potem je potrebno narediti posodobitev glede na nove standarde. Poleg 14000 serij obstajajo še številni drugi standardi v seriji, ki služijo kot smernice.
- ISO 14025: Podjetja so lahko bolj trajnostna, če vključijo v nakup dobrine in storitve, ki manj škodujejo okolju. Ta standard navaja, kako oblikovati postopke za spremljanje in razvijanje novih sistemov za podeljevanje znaka za okolje. Zagotavlja tudi smernico za vprašanja ekološkega označevanja, s ciljem ustvariti globalno priznan standard. V splošnem ta standard zagotavlja okoljske informacije o produktih in v določenih relevantnih primerih zagotavlja tudi dodatne informacije, kot npr. vpliv na biodiverzitetu, nevarnosti ter oceno tveganj.
- ISO 14040: ISO je objavil in revidiral standarde življenjskega cikla, da bi označili področja izboljšanja v proizvodnji in uporabi produktov. Ta metodologija dovoljuje primerjavo okoljske uspešnosti produktov, da se izbere najmanj škodljive. V seriji 14040 je bilo narejenih več splošnih standardov in tehničnih poročil.
- ISO 14064: Ta set standardov je cilj na toplogredne pline (greenhouse gas), računovodenje in preverjanje. Ustanovljeni so bili leta 2002 kot odgovor na odsotnost preverjanja protokolov in potrjevanja za emisije toplogrednih plinov. Ta ISO vsebuje tri standarde, ki so lahko uporabljeni neodvisno ali kot integriran set orodij.
- ISO 26000 – Družbena odgovornost: Je mednarodni standard, ki zagotavlja organizaciji smernico, kako biti bolj družbeno odgovoren. Ta set standardov je lahko uporabljen kot orodje za prehod od dobrih namenov do dobrih ukrepov. Ta set standardov vsebuje dobredelne smernice, ne zahtev. Ta standard zagotavlja smernico ne samo za podjetja, temveč tudi za vse tipe organizacij v javnem sektorju. Ta standard zagotavlja smernico za številne probleme, kot so trendi, načela, temeljna vprašanja ter

prakse družbene odgovornosti. Ti standardi zagotavljajo smernico tudi za promocijo, integriranje ter implementiranje družbene odgovornosti znotraj organizacije, vključujoč deležnike in končno tudi komuniciranje informacij o družbeni odgovornosti. Namen teh standardov je pomagati organizacijam prispevati k trajnostnemu razvoju ter presegati zakonske skladnosti. ISO promovira skupno razumevanje družbene odgovornosti.

2.5.4 Smernice OECD

Organizacija OECD deluje v smeri izboljšanja ekonomskega in socialnega stanja. Smernice OECD so zelo obsežne. Namenjene so multinacionalkam. Te smernice so prostovoljne, vendar vlade spodbujajo organizacije, da delujejo v skladu z njimi. Prvič so bile sprejete leta 1976 in nato večkrat prilagojene glede na nove tržne spremembe (OECD, 2019).

2.5.5 Carbon Disclosure project

Carbon Disclosure Project (v nadaljevanju CDP) zagotavlja globalno poročevalni sistem, ki zbira informacije od svetovno največjih organizacij o njihovih tveganjih klimatskih sprememb, priložnostih, strategijah in uspehu ter o tem, kako oni porabljajo naravne vire, kot so voda ali gozdovi. CDP od organizacij zahteva, da se merijo in razkrivajo njihove emisije toplogrednih plinov, tveganja klimatskih sprememb in vodnih strategij (Carbon Disclosure Project, brez datuma).

2.5.6 Greenhouse Gas Protocol

Greenhouse Gas Protocol (v nadaljevanju GHG) je najbolj široko uporabljeno mednarodno računovodsko orodje za vladne in poslovne vodje, ki pomaga razumeti, kvantificirati in upravljati emisije toplogrednih plinov. GHG-protokol deluje s poslovnimi, vladnimi in okoljskimi skupinami po svetu in pomaga graditi novo generacijo kredibilnih in učinkovitih programov za reševanje klimatskih sprememb (Greenhouse Gas Protocol, 2019).

3 ANALIZA POROČIL IZBRANIH FARMACEVTSKIH PODJETIJ

V empiričnem delu magistrske naloge sem podrobno analizirala poročili o trajnostnem razvoju (v nadaljevanju TR) dveh farmacevtskih podjetij, in sicer Leka in Krke. Primerjala sem njuno poročanje, saj zagotovo obstajajo podobnosti in razlike.

Farmacevtska panoga je zelo specifična in ima pomembno vlogo pri trajnostnem razvoju, zato sem preučila, ali imata ti dve podjetji precej podobni poročili ali povsem različni. V tej panogi sicer ni specifično določeno, kako morajo poročati o TR, je pa zelo zaželeno, da poročajo oz. razkrijejo čim več glede trajnostnega razvoja, saj jim to predstavlja konkurenčno prednost.

Krka je eno izmed največjih slovenskih podjetij, ki se ukvarja s farmacevtsko industrijo. V Sloveniji ima nekaj poslovnih enot, v tujini pa še več. V Sloveniji je glavna proizvodnja v Novem mestu, v tujini pa ima več kot 30 odvisnih družb ter okrog 15 predstavništev. Proizvajajo tako zdravila na recept kot brez recepta ter veterinarske izdelke. Krka je med vodilnimi generičnimi farmacevtskimi podjetji na svetu. V Sloveniji in tujini je skupno 12.000 zaposlenih (Krka, d.d., 2019b).

Lek je ravno tako zelo veliko podjetje v Sloveniji, ki se ukvarja s farmacijo, vendar pa ga je leta 2002 prevzel Novartis, ki ima sedež v Švici. Je član skupine Sandoz. V Sloveniji so glavna proizvodnja in poslovne storitve v Ljubljani, v Sloveniji pa ima še druge poslovne enote. Lek je slovenska, evropska in svetovna farmacevtska generična družba (Lek d.d., 2019a).

Obe podjetji proizvajata in poslujeta tudi na tujih trgih ter obe sta delniški družbi. Obe sta generika. Njuna proizvodnja in poslovanje pa se razlikujeta, čeprav imata obe podjetji kot osnovno dejavnost proizvodnjo in prodajo zdravil na recept. Obe imata velik vpliv na vse vidike TR, vendar podobne vplive, zato me zanima, ali se poročanje bistveno razlikuje ali ne.

Vse podatke o njunem poročanju o TR sem pridobila iz njunih letnih poročil oz. samostojnih poročil o trajnostnem razvoju. Obe podjetji imata informacije o TR oz. poročila objavljena na njunih spletnih straneh, kar je zelo pomembno, da imajo dostop do teh informacij vsi deležniki. Če podjetja teh informacij ne objavljajo v svojih poročilih na svojih spletnih straneh, je to zelo negativno oz. nezaželeno s strani njihovih interesnih skupin, saj niso samo lastniki tisti, ki jih zanimajo takšne informacije. V analizi so vključena poročila iz leta 2018, saj obe podjetji letno objavljata poročila o TR.

3.1 Opis analize

Merjenje oz. ocenjevanje poročil o TR je zelo problematično, saj podjetja lahko poročajo zelo različno. Pri analizi oz. dobri primerjavi poročil je potrebno prebrati celotno poročilo o TR, saj so informacije lahko predstavljene skozi celotno poročilo. Ni nujno, da posebej poročajo o ekonomskem, socialnem ter okoljskem vidiku. Informacije o TR se lahko nahajajo v celotnem letnem poročilu in ni nujno, da samo v delu o TR, saj so informacije o TR povezane z drugimi informacijami v letnem poročilu.

Analiza oz. primerjava poročil izbranih podjetij je sestavljena iz dveh delov. V prvem delu sem opisno analizirala obe poročili o TR. Za obe podjetji sem preverila glede dostopnosti poročil, kakšno obliko ter obseg ima poročilo, ali je v sklopu letnega poročila ali samostojno poročilo, kako pogosto objavljajo ta poročila, kako so poročila pregledna ter vsebinsko kakovostna. Pregledala sem tudi, na podlagi katerih smernic ter standardov poročajo. Naredila sem kvalitativni opis poročil o TR za obe podjetji ter ju primerjala med seboj in predstavila bistvene razlike ter podobnosti.

V drugem delu analize pa sem naredila vsebinsko analizo obeh poročil. Za čim bolj kakovostno in podrobno vsebinsko analizo sem izdelala vprašalnik, s pomočjo katerega sem ugotovila, katere kazalnike ter področja zajemajo posamezna poročila podjetij. Pri posameznih kazalnikih sem analizirala tudi stopnjo razkritja informacij, saj različne informacije podjetja razkrivajo različno, ali pa jih sploh ne.

Po vsebinski analizi rezultatov glede na okoljski, socialni ter ekonomski vidik sem na koncu strnila ključne ugotovitve o obeh poročilih ter podala nekaj priporočil za obe podjetji.

Vprašalnik (nahaja se v Prilogi 1) je sestavljen iz vseh treh vidikov TR: ekonomskega, socialnega ter okoljskega. V sklopu vsakega vidika sem opredelila glavna področja in za ta področja še kazalnike. Področja in kazalnike sem izbrala na podlagi tega, kar sem opazila, da se v poročilih najpogosteje pojavlja oz. razkriva. Kazalniki so oblikovani na podlagi smernic GRI.

Področja oz. kazalnike sem ovrednotila z vrednostmi, ki predstavljajo stopnjo razkritja informacij. Te vrednosti ne pomenijo, kako kakovostne so informacije, temveč samo, ali jih razkrivajo ter kako dobro jih poročajo. Informacije lahko razkrivajo samo opisno, lahko pa tudi številčno. Za kazalnike sem izbrala ordinalno mersko lestvico od 0 do 3. 0 pomeni, da področje ni omenjeno, 1 pomeni, da je področje omenjeno delno (samo opisno), 2 pomeni, da je področje dobro omenjeno oz. predstavljeno (dodani tudi številčni podatki) in 3 pomeni, da je področje zelo dobro omenjeno oz. predstavljeno (poleg dodanih številčnih podatkov tudi primerjava glede na prejšnje leto).

Vprašalnik je sestavljen iz treh vidikov, vsak vidik pa je sestavljen iz različnega števila področij ter vsako področje iz enega ali več kazalnikov. Okoljski vidik je sestavljen iz sedmih področij: energija, voda, odpadki, emisije, surovine, varnost ter splošno področje (o stroških pri varovanju okolja, vlaganju in dosežkih pri varovanju okolja ipd.). Socialni vidik je sestavljen iz štirih področij: zaposleni, lokalna skupnost, človekove pravice ter splošno področje (o ključnih deležnikih, odgovornosti do vlagateljev, kupcev, dobaviteljev, o nabavni politiki, zadovoljstvu uporabnikov, presojevanju dobaviteljev ipd.). Ekonomski vidik pa je sestavljen iz petih področij: poslovna uspešnost, finančna vlaganja, finančna pomoč, investicije ter splošno področje (o ključnih kupcih in trgih, plačilnih državi, deležu

lokalnih dobaviteljev, organizacijskih spremembah ipd.). Celoten vprašalnik z možnim številom točk pri posameznih vidikih se nahaja v prilogi.

S pomočjo tega vprašalnika sem tako lahko ocenila, o katerih kazalnikih podjetji poročata v svojih poročilih ter do katere stopnje jih razkrivata. Vsak vidik TR sem analizirala posebej. Pri vsakem vidiku sem najprej seštela vse možne točke za posamezna področja ter nato skupno možno število točk.

Najprej sem želela izvedeti, o katerem področju znotraj posameznega vidika podjetji najbolje poročata oz. katera področja in kazalniki so najboljše predstavljeni znotraj posameznih vidikov, če gledam za obe podjetji skupaj. Te podatke sem pridobila tako, da sem seštela za vsako področje dosežene točke od obeh podjetij in jih primerjala z maksimalnim možnim številom točk pri posameznem vidiku.

Potem pa me je zanimalo tudi, koliko točk doseže posamezno podjetje pri vsakem vidiku. Te podatke sem dobila tako, da sem znotraj vsakega vidika seštela točke vsakega podjetja posebej in jih primerjala z maksimalnim številom točk posameznega vidika. Tako sem ugotovila, katero podjetje bolje poroča pri določenem vidiku ter tudi katero je boljše na splošno. Rezultate obeh analiz sem prikazala tudi grafično.

3.2 Opisna analiza poročil

Opisno sem analizirala poročila o TR obeh podjetij. Najprej sem analizirala poročilo podjetja Krka, ker je njihovo poročilo v sklopu letnega poročila, potem pa še samostojno Lekovo poročilo o trajnostnem razvoju.

3.2.1 Krka

Poročilo o TR se nahaja v poslovnem delu letnega poročila, ki ga izdajajo letno. Poročilo ni obširno, obsega 29 strani za leto 2018. Poročilo je javno dostopno na njihovi spletni strani tako, da je dosegljivo vsem interesnim skupinam. Na prvi pogled je poročilo zelo pregledno, saj je razdelano po glavnih področjih. Glede vsebinske kakovosti pa sem analizirala vsa področja, ki jih zajemajo, da sem potem lažje primerjala z Lekovim poročilom.

V poročilu imajo najprej opredeljene njihove ključne deležnike (zaposleni, vlagatelji, odjemalci, dobavitelji in mediji) ter predstavljeno, kako so ti vključeni.

Sledi predstavitev podatkov o odgovornosti do zaposlenih. V tem sklopu predstavljajo ključne podatke o zaposlenih (število zaposlenih, struktura po regijah, izobrazbena struktura), predstavljajo informacije o izobraževanju in razvoju zaposlenih, kakovosti življenja, nagrajevanju in motiviranju zaposlenih, varnosti in zdravju pri delu, množični inventivni dejavnosti ter komuniciranju z zaposlenimi (Krka, d.d., 2019a).

Potem sledi predstavitev odgovornosti do vlagateljev, kar je predstavljeno zelo na kratko.

Pri odgovornosti do odjemalcev predstavljajo odgovornost do inštitucij, odgovornost do neposrednih in posrednih kupcev ter odgovornost do končnih uporabnikov.

Nato sta predstavljeni področji odgovornost do dobaviteljev opreme in izvajalcev del ter odgovornost do dobaviteljev surovin in osnovnih materialov.

Sledi odgovornost do družbenega okolja, v katerih predstavljajo, kako skrbijo za zdravo družbo, kakšno podporo nudijo kulturni dejavnosti, kako izkazujejo dobrodelnost, kako podpirajo nova znanstvena spoznanja ter kako skrbijo za varovanje okolja (Krka, d.d., 2019a).

Potem je predstavljena tudi odgovornost do naravnega okolja; tu navajajo največje dosežke pri varovanju okolja, stroške varovanja okolja, rabo naravnih virov, v kateri predstavljajo rabo pitne in rečne vode, rabo različnih virov energije, specifično rabo energije, sistem upravljanja z energijo, energetska nadzorni informacijski sistem, optimizacijo obratovanja klimatizacijskih sistemov, biotsko raznovrstnost. Predstavljajo tudi emisije, ravnanje z odpadnimi vodami, odpadki, hrup, emisije v zrak ter opisujejo tudi varovanje okolja v Krkinih odvisnih družbah ter o okoljskem komuniciranju (Krka, d.d., 2019a).

Na koncu poročila se nahajajo tudi kazalniki TR za preteklo leto (v tem primeru za 2018). Predstavljajo področja ter kazalnike za okoljske podatke: porabljena voda, porabljena energija, pridobljena električna energija, energetska intenzivnost, odpadne vode, odpadki, emisije v zrak, skladnost ter varstvo okolja (znotraj teh področij imajo tudi več kazalnikov). Pri socialnih podatkih imajo sicer samo tri področja: število zaposlenih, zdravje in varnost ter izobraževanje in usposabljanje. Znotraj teh področij pa ravno tako še nekaj kazalnikov (Krka, d.d., 2019a).

3.2.2 Lek

Družba Lek d.d. ima poročilo o TR kot samostojno poročilo in je precej obsežno. Za leto 2018 ima 94 strani. Izdajajo ga enkrat letno. Poročilo je ravno tako kot letno poročilo dostopno na njihovi spletni strani, kar pomeni, da si ga lahko pogledajo vse interesne skupine. Na prvi pogled poročilo izgleda zelo pregledno in tudi privlačno, saj vsebuje veliko slik, grafov, tabel. Glede vsebinske kakovosti sem preverila tako, da sem opisala, katera področja vsebuje.

Najprej predstavljajo poudarke 2018 (ključni podatki), nato sledi pismo posloводства.

Potem je predstavljen profil družbe, v katerem so navedeni ključni podatki v 2018 o poslovanju, dosežki in dogodki, Novartisova trajnostna strategija, cilji na področju zdravja, varnosti in okolja v 2018 in za 2019, ključna načela Novartisove družbene odgovornosti v

Sloveniji, ključni kupci in trgi, glavne skupine izdelkov in pomembne blagovne znamke, razvojne in proizvodne lokacije in procesi (Lek d.d., 2019b).

Sledijo razvoj in okviri poročanja, v katerih predstavljajo značilnosti poročanja (GRI, EMAS). Nato o vodenju in upravljanju (uprava, nadzorni svet), sodelovanje zaposlenih pri upravljanju, pregled in vključevanje deležnikov, sodelovanje z lokalnimi skupnostmi. Grafično so predstavljena Novartisova ključna področja družbene odgovornosti ter zunanje pobude, načela in iniciative, ki so jim zavezani (Lek d.d., 2019b).

V poglavju o dostopnem zdravljenju so predstavljeni inovativnost, dosežki pri razvoju zdravil ter kako znajo stopiti skupaj in poiskati rešitve. Spodbujajo množične inventivne kulture, pri nagradah za inovativnost so predstavljeni različni primeri nagrad. Zavedajo se, da bodo spremembe vse hitrejša, pišejo o skladnosti izdelkov, zadovoljstvu uporabnikov (Lek d.d., 2019b).

Nato v poglavju o odgovornem poslovanju predstavljajo etiko, skladnost in človekove pravice. Pravijo, da ko gre za etične standarde, ni prostora za kompromise. Predstavljajo sodelovanje z dobavitelji, sistem nabave in nabavno politiko (Lek d.d., 2019b).

V poglavju o okolju predstavljajo politiko varovanja zdravja, varnosti in okolja, skladnost z zakonodajo in standardi, okoljevarstvena dovoljenja in njihove spremembe na vseh lokacijah. Skupaj oblikujejo okoljsko strategijo prihodnosti. Predstavljajo uveljavljanje okoljske politike, vlaganja in dosežke pri varovanju okolja, preverjanje uveljavljenih standardov, ključne projekte, posredne okoljske vplive, surovine in naravne vire, masni pretok materialov, učinkovitost materialov, trajnostni pristop pri ravnanju z embalažo. Nato predstavljajo energijo oz. porabo energije, porazdelitev energije po energentih, izboljšave energetske učinkovitosti. Predstavljajo tudi učinkovitost rabe vode, vire vodne oskrbe, recikliranje in ponovno uporabo. Pišejo tudi o ravnanju z odpadki, odstranjevanju nevarnih ter nenevarnih odpadkov, emisijah v zrak, izpustih v vode, odpadnih vodah ipd. Drugi okoljski vplivi: vonj, prst, hrup, biodiverziteteta, svetlobno onesnaževanje. V tem poglavju predstavljajo tudi varnost, kot so varstvo pred požarom, biološka varnost, varnost pri skladiščenju in distribuciji, kemijska varnost (Lek d.d., 2019b).

Sledi poglavje o delu, v katerem predstavljajo kadrovske politiko, zaposlovanje (število zaposlenih po načinu zaposlitve in pogodbi o zaposlitvi, delež zaposlenih po kolektivni pogodbi, obveznosti iz pokojninskega načrta, proces zaposlovanja, starševski dopust), zdravje in varnost pri delu (pogostost izostankov zaradi poškodb pri delu, sistemi za zdravje, varnost in okolje, absentizem, število nesreč s smrtnim izidom, pogostost bolezni, program promocije zdravja), usposabljanje in izobraževanje (ukrepi za preprečevanje in zmanjševanje tveganj, aktivnosti na področju ravnanja v izrednih razmerah, aktivnosti zagotavljanja nemotenega poslovanja, povprečno število ur izobraževanja na zaposlenega, izobraževanje po izobraževalnih področjih) (Lek d.d., 2019b).

Na koncu se nahaja še vsebinsko kazalo po standardih GRI GS (splošna standardna razkritja, specifična standardna razkritja, okoljski vplivi in drugi kazalniki), izjava okoljskega preveritelja ter slovar pomembnih izrazov (Lek d.d., 2019b).

3.2.3 Primerjava poročil

Obe podjetji imata poročilo o trajnostnem razvoju dostopno na svoji spletni strani. Razlikujeta pa se v tem, da je Lekovo poročilo samostojno, Krka pa ima poročilo o TR v sklopu letnega poročila. Razlikujeta se tudi po obsegu, in sicer je Lekovo poročilo precej obširnejše, kar verjetno izhaja iz tega, da je samostojno poročilo.

Obe poročili izgledata dobro pregledni, obe tudi vsebujeta slike, grafe, tabele. Res pa je, da ima Lekovo poročilo več poglavij oz. podpoglavij in je bolj razdelano kot Krkino poročilo. Glede vsebine sta si podobni, vendar je glavna razlika to, da Krka v sklopu TR ne poroča skoraj nič, kar se tiče ekonomskega vidika. Lek o ekonomskem vidiku poroča bolje, saj je poročilo ločeno od letnega poročila, pri Krkinem pa v sklopu TR ne poročajo o ekonomskem vidiku, ker so pravzaprav te informacije že podane v ostalih poglavjih letnega poročila.

Ker je Lekovo poročilo samostojno, vsebuje tudi več poglavij, kot npr. pismo posloводства, profil družbe, ključni podatki o poslovanju, dosežkih in rezultatih v 2018 ipd., česar v Krkinem ni, saj je to navedeno že v ostalih poglavjih letnega poročila.

Lekovo poročilo je samostojno zaradi zahtev Novartisa, saj v Leku sledijo Novartisovi trajnostni strategiji in pravzaprav nimajo svoje strategije. V poročilu tudi predstavljajo ključna načela Novartisove družbene odgovornosti, cilje, načela, pobude in iniciative, ki so jim zavezani, česar Krka v sklopu TR nima. Lek predstavlja tudi razvoj in okvire ter značilnosti poročanja o TR, česar Krka ravno tako ne predstavlja.

Lek v svojem poročilu predstavlja tudi ključne kupce in trge, pomembne blagovne znamke, predstavlja vodenje in upravljanje, kar Krka ne predstavlja v poglavju o TR, temveč v ostalih delih letnega poročila.

V Krkinem poročilu o TR ravno tako ni poglavja o inovativnosti, nagrajevanju inovativnih idej, dosežkih pri razvoju zdravil, ravno tako ne poročajo o nabavni politiki, etiki in človekovih pravicah, kar Lek sicer poroča v svojem poročilu. Razlog je verjetno enak, da Krka to predstavlja v drugih poglavjih letnega poročila.

Obe podjetji pa poročata zelo podobno, kar se tiče okoljskega vidika. Razlika je, da Lek poroča malo obširneje. Obe poročata o emisijah, porabljeni vodi, virih energije, odpadkih ipd. Lek poroča še o različnih vrstah varnosti okolja in ima ostala podpoglavja o okolju malo bolj razdelana.

Tudi glede socialnega vidika poročata obe podjetji precej podobno. Obe poročata o zaposlenih, njihovem izobraževanju in usposabljanju, zdravju in varnosti pri delu, dobrodelnosti ipd. Krka poroča še o nagrajevanju in motiviranju zaposlenih, podpiranju kulturnih dejavnosti.

Krka malo boljše poroča o odgovornosti do odjemalcev, vlagateljev in dobaviteljev.

Na koncu poročila Krka predstavlja kazalnike TR za leto 2018, Lek pa prilaga vsebinsko kazalo po standardih GRI.

3.3 Analiza rezultatov

Po opisni primerjavi poročil sem se lotila še vsebinske primerjave glede na vprašalnik, ki sem ga pripravila za vse tri vidike TR. Za obe podjetji sem izpolnila ta vprašalnik, in sicer tako, da sem pri vsakem kazalniku ovrednotila, koliko točk si zasluži posamezno podjetje (od 0 do 3). Na podlagi izpolnjenih vprašalnikov za obe podjetji sem potem analizirala posamezne vidike TR.

3.3.1 Okoljski vidik

Dandanes se čedalje več govori o onesnaževanju okolja in kako to negativno vpliva na nas ter prihodnje generacije. Pomembno je, da vsi delujemo v smeri zmanjševanja onesnaževanja in da skrbimo za okolje v najboljši meri. Še posebej veliki onesnaževalci so podjetja, saj pri svojem delovanju porabljajo ogromno virov energije, vode, povzročajo emisije v zrak, ustvarjajo veliko odpadkov ipd. Med največje onesnaževalce sodijo ravno farmacevtska podjetja, saj uporabljajo za okolje zelo škodljive kemikalije.

Ravno zaradi tega je danes okoljska ozaveščenost zelo pomembna, zato tudi podjetja dajejo velik poudarek na okolje. Farmacevtska podjetja so pravzaprav prisiljena zaradi konkurence in pritiskov drugih, da poročajo o svojih načrtih ter dosežkih glede varovanja okolja.

Glede okoljskega vidika sem že pri opisni primerjavi in nato tudi z vprašalnikom ugotovila, da o večini kazalnikov tega vidika obe podjetji poročata zelo podobno. Ugotovila sem, da ravno o tem vidiku TR obe podjetji poročata pravzaprav najbolje, saj dobro razkrivajo vse informacije, kar je logično, saj želijo prikazati, kaj vse naredijo za okolje oz. s tem izničiti negativne vplive. Okoljski vidik je v poročilih pravzaprav prisoten najdlje časa in tudi smernice oz. standardi so na tem področju najbolj poenoteni, kar se kaže v tem, da podjetja poročajo na zelo podoben način. Za farmacevtska podjetja bi rekla, da je to poročanje skoraj da obvezno.

Okoljski kazalniki so za ocenjevanje najlažji, saj so večinoma vsi kvantitativni. Zato je zelo dobro, da podjetja vse informacije o okoljskem vidiku poročajo kvantitativno in ne samo opisno, saj se tako najbolje vidi dosežke oz. napredek. Še boljše je, če podjetja navajajo podatke tudi za pretekla leta, saj se tako lahko zelo dobro vidi, ali pri tem napredujejo ali nazadujejo.

Pri teh kazalnikih pa je zelo težko primerjati podjetja med sabo, saj imajo različne izračune in tudi različne proizvodnje. Največkrat podjetja navajajo, da se onesnaževanje pri njih povečuje, ker imajo tudi večji obseg proizvodnje. V standardih pa ni definirano, v kakšni obliki morajo podjetja poročati. Zato lahko podjetja pravzaprav malo prikrojijo te rezultate, saj je za bralce težko razbrati povezavo med obsegom proizvodnje ter onesnaževanjem. Pri določenih kazalnikih se porajajo dvomi, saj nismo prepričani, ali podjetja res poročajo pozitivno ali pa želijo s tem samo prikriti negativne vplive. V tem primeru bi bilo najbolje, da bi bilo zahtevano, da se ti podatki poročajo poenoteno.

Z vprašalnikom sem ugotovila, katera področja okoljskega vidika so najbolje poročana, če upoštevam skupno število doseženih točk obeh podjetij. Pri okoljskem vidiku so bili kazalniki razdeljeni v sedem področij, rezultate poročanja pa prikazuje slika 5.

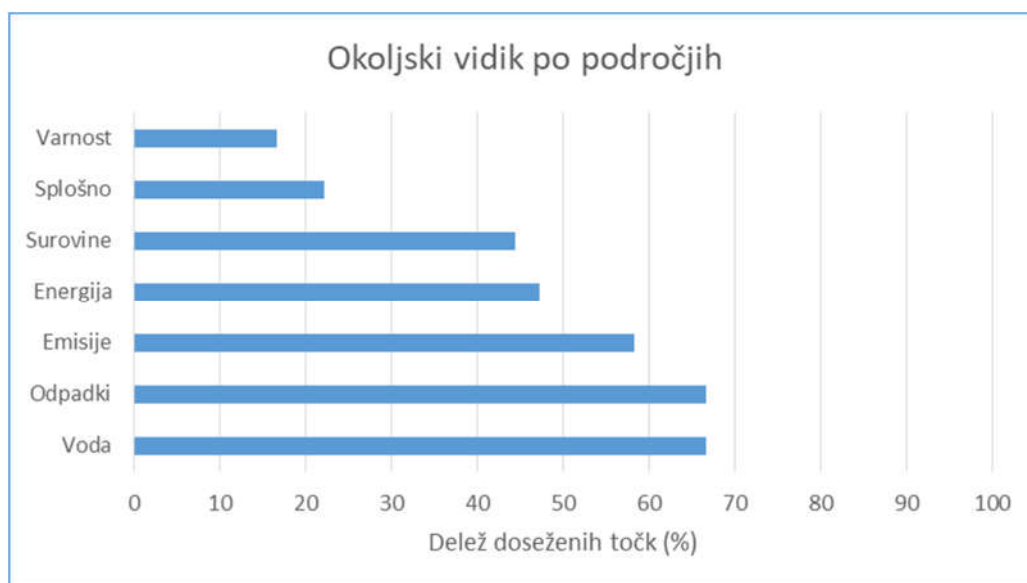
Največji delež doseženih točk znotraj okoljskega vidika sta dosegli področji voda in odpadki, in sicer sta dosegli enak delež (skoraj 70 %), saj sta tudi sicer ti dve področji približno enako dobro poročani. Ti dve področji sta vedno v poročilu blizu skupaj in tudi predstavljeni na zelo podoben način. Večinoma so podatki predstavljeni kvantitativno ter tudi s podatki za pretekla leta. Pri obeh področjih so bili štirje kazalniki.

Pri področju voda je dosegel najslabši rezultat kazalnik glede ponovne uporabe vode ter glede učinkovitosti vode, saj o tem podjetji ne poročata oz. poročata samo opisno. V obeh poročilih je zelo dobro poročano glede porabljene vode ter različnih virih vode.

Pri odpadkih pa je bilo najslabše poročan kazalnik glede katastrof, npr. razlitje kemikalij, goriva, saj obe podjetji nista o tem nič poročala. Po smernicah GRI pa bi podjetja o tem morala poročati. Lahko je res, da niso še nikoli imeli takšnih katastrof, lahko pa je, da hočejo to prikriti in zato tega ne želijo poročati v svojem poročilu, saj hočejo prikriti negativne vplive. Iz poročil se tega ne da razbrati.

Področje emisij je doseglo skoraj 60-odstotni delež točk. Tu je bilo šest kazalnikov, pri katerih pa sta obe podjetji dobili dobre rezultate, saj je to področje za farmacijo izredno pomembno in ga morajo izpostavljati. Pri večini kazalnikov so bili podatki podani tudi kvantitativno in tudi s podatki za pretekla leta. Najslabše pri tem področju so bili kazalniki glede emisij pri sežigu in sosežigu ter okoljskem komuniciranju in hrupu, saj tu podjetja poročajo samo opisno in ne tudi kvantitativno. To področje je zato tako dobro poročano, ker državne regulative zahtevajo poročanje o emisijah v zrak ter toplogrednih plinih.

Slika 5: Delež doseženih točk obeh podjetij skupaj po področjih okoljskega vidika

Vir: lastno delo.

Sledi področje energija, v katerem ravno tako obe podjetji poročata precej dobro. Tudi tu je bilo ravno tako šest kazalnikov in za večino od njih podjetji prikazujeta podatke tudi kvantitativno ter tudi za pretekla leta. Najslabši rezultat je bil pri kazalniku o obnovljivi energiji, varčevanju z energijo ter glede izboljšav energetske učinkovitosti, saj tu podjetji poročata večinoma samo opisno (nekaterih kazalnikov določeno podjetje sploh ne omenja, drugi pa jih toliko bolje, še kvantitativno, zato je skupni rezultat boljši). V obeh poročilih je zelo dobro poročano glede porabe energije ter različnih virih energije.

Nato sledi področje surovin in tu so bili samo trije kazalniki. Rezultat je takšen, ker eno podjetje o tem ne poroča, drugo (Lek) pa zelo dobro, tudi kvantitativno ter za pretekla leta. Skupen rezultat je tako dokaj dober.

Pri splošnem področju so bili tudi trije kazalniki. Najslabši rezultat sta podjetji dosegli pri kazalniku glede svetlobnega onesnaževanja, saj podjetji o tem nič ne poročata. Pri ostalih kazalnikih pa poročata bolj opisno.

Najslabši rezultat sta podjetji skupaj dosegli pri področju varnost. Tu so bili trije kazalniki. Eno podjetje poroča o vseh treh kazalnikih samo opisno, drugo pa sploh ne poroča glede varnosti pred požarom, kemijske ter biološke varnosti. Skupen rezultat je zato nekoliko slabši.

Pri smernicah GRI je opredeljeno, da podjetja poročajo o tistih področjih, ki so zanje bistvena. Vendar pa ne morem trditi za ti dve podjetji, ali sta res izbrali bistvena področja, ali zgolj tista, ki so lažja za poročanje in izpustili zahtevnejša področja. Vsekakor zagotovo izberejo takšna, da prikrijejo svoje negativne vplive.

Ker je uporaba standardov in smernic prostovoljna, podjetja sama izberejo kazalnike, ki so zanje ključni, vendar pa ni nujno, da so res najpomembnejši, saj jih izberejo sami na podlagi lastne presoje. Standardi tudi ne zahtevajo od njih, do katere stopnje morajo poročati oz. razkrivati podatke.

Slika 6: Delež doseženih točk podjetij pri okoljskem vidiku (po področjih)

Vir: lastno delo.

Pri analizi podjetij pri okoljskem vidiku sem želela ugotoviti, katero podjetje bolje poroča pri tem vidiku. Ker pa sta v vzorcu samo dve podjetji, sem pri sliki 6 prikazala še bolj natančno, pri katerih področjih znotraj okoljskega vidika je posamezno podjetje boljše oz. bolje poroča.

Pri okoljskem vidiku bolje poroča podjetje Lek, saj njihov delež doseženih točk znotraj tega vidika predstavlja 55 %, Krkin delež pa znaša 43 %. Ta podatka sem dobila tako, da sem za vsako podjetje seštela vse dobljene točke pri tem vidiku in jih delila z možnim številom vseh točk pri okoljskem vidiku. Razlog, da Lek poroča bolje, je v tem, da je njihovo poročilo samostojno ter obširnejše od Krkinega. Lek namreč sledi smernicam Novartisa glede poročanja o TR. Obe podjetji o tem vidiku sicer zelo dobro poročata, a Lek nekoliko boljše, vendar pa ne pri vseh področjih.

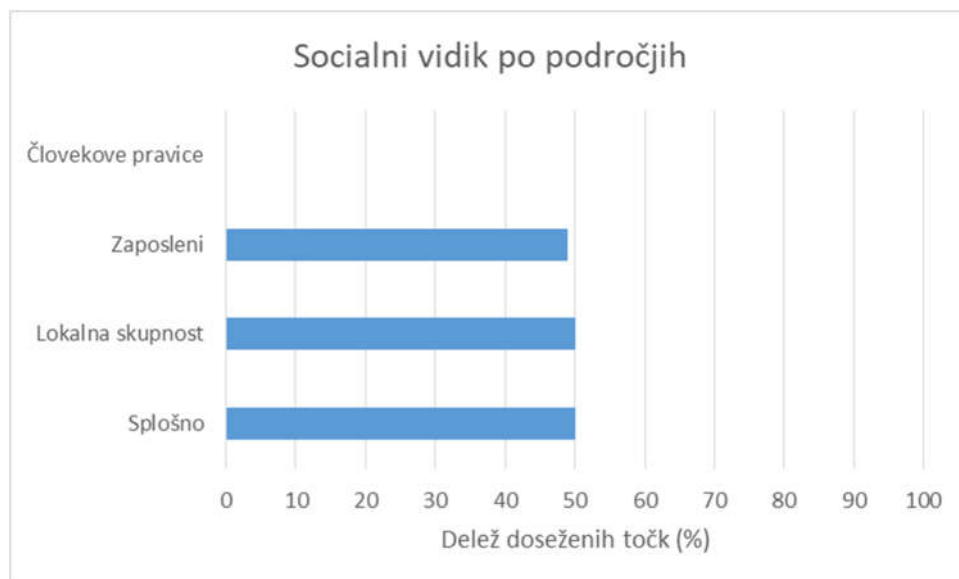
Krka je boljša od Leka predvsem na področju emisij in energije, saj bolje poroča o emisijah v zrak, okoljskem komuniciranju, varčevanju z energijo ter pridobljeni električni energiji kot alternativni vir. Boljša je tudi pri področju splošno, kjer je boljša glede poročanja o stroških varovanja okolja, o čemer Lek ne poroča.

Pri vseh ostalih področjih pa je Lek boljši. Krka je zelo slaba pri področjih o surovinah in varnosti, saj o tem sploh ne poroča.

3.3.2 Socialni vidik

Socialni vidik sem razdelila na štiri področja: zaposleni, lokalna skupnost, človekove pravice ter splošno področje, saj smernice GRI opredeljujejo pri tem vidiku delo, družbo, človekove pravice ter odgovornost podjetij za izdelke.

Slika 7: Delež doseženih točk podjetij pri okoljskem vidiku (po področjih)

Vir: lastno delo.

S slike 7 vidimo, da so pri socialnem vidiku tri področja dosegla zelo podoben delež doseženih točk, in sicer splošno področje, lokalna skupnost ter zaposleni. Ta tri področja so najpomembnejša pri socialnem vidiku, zato tudi podjetja o njih zelo dobro poročajo. Ta vidik in ta področja so pomemben del poročila o TR.

Najvišji delež in pravzaprav enak delež doseženih točk sta dosegla splošno področje ter področje lokalna skupnost, in sicer 50 % možnih točk. Pri splošnem področju je bilo sedem kazalnikov. Najbolje je bilo poročano glede ključnih deležnikov in njihovem vključevanju, odgovornosti do kupcev in končnih uporabnikov ter odgovornosti do dobaviteljev. Pri teh kazalnikih je bilo večinoma poročano kvantitativno. Najslabše pa je bilo poročano glede zadovoljstva uporabnikov, o nabavni politiki ter postopkih presoje dobaviteljev. Glede teh kazalnikov pa je eno podjetje (Lek) poročalo sicer tudi kvantitativno, vendar drugo podjetje o tem sploh ni poročalo, zato je skupen rezultat slabši.

Pri področju lokalna skupnost je bilo pet kazalnikov. Podjetji sta poročali podobno, večinoma opisno, nekaj kazalnikov je imelo celo številčne podatke. To področje je zato tako dobro predstavljeno, ker želijo podjetja interesnim skupinam pokazati, kako si prizadevajo ter koliko vlagajo v družbo. Podjetje o tem poročajo, ker želijo izpostaviti svoja pozitivna dejanja, vendar pa interesne skupine zahtevajo, da poročajo tudi o področjih, ki so potrebna izboljšav. Sodelovanje z lokalno skupnostjo je za farmacevtska

podjetja danes zelo pomembno, saj so lahko na ta način boljši od konkurentov. Najbolje je bilo pri tem področju poročano glede sodelovanja z lokalnimi skupnostmi ter dobrodelnosti. Najslabši rezultat pa je bil dosežen pri kazalniku o sponzorstvih, o čemer podjetji poročata samo opisno ali pa še to ne.

Sledi področje o zaposlenih, ki je doseglo 49 % vseh možnih točk. To področje je imelo največ kazalnikov, in sicer kar petnajst. Za podjetja ter zaposlene je to zelo pomembno, zato o tem podrobno poročajo. Res pa je, da mogoče želijo tudi tukaj z velikim številom pozitivnih informacij prikriti negativne. Podjetji sta pri tem kazalniku poročali opisno in tudi kvantitativno, pri nekaterih kazalnikih tudi s podatki za pretekla leta. Najbolje so poročali glede števila zaposlenih, števila ur izobraževanj na zaposlenega ter glede varnosti in zdravja pri delu. O kazalniku glede štipendij ni poročalo nobeno podjetje, slabi rezultati pa so bili tudi pri kazalnikih o nagrajevanju in motiviranju zaposlenih ter izobraževanju in razvoju zaposlenih. Pri nekaj kazalnikih eno podjetje poroča zelo dobro, tudi kvantitativno, drugo pa sploh ne poroča, npr. glede stopnje izobrazbe zaposlenih, nagrad za inovativnost ter izostankov zaradi poškodb pri delu. Standardi in smernice ne zahtevajo poenotenih izračunov, zato podjetja navajajo različne izračune. Mogoče tudi zaradi tega, ker želijo prikriti slabše rezultate.

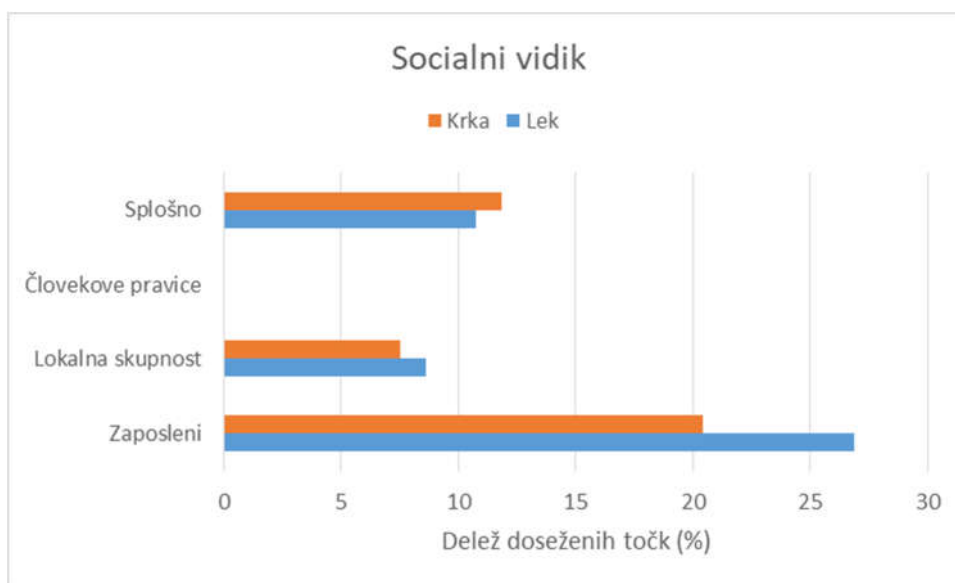
Najslabše poročano pa je bilo področje človekovih pravic (s štirimi kazalniki), saj o tem ni poročalo nobeno podjetje. Nobeno podjetje v svojem poročilu ni posebej izpostavilo glede izobraževanja o človekovih pravicah, svobode o kolektivnih pogajanjih ter niti glede merjenja organizacijske klime ter preverjanja poslovnih partnerjev o etičnih kršitvah. Razlog je lahko v tem, da podjetji tega tudi dejansko ne počneta oz. izvajata, ali pa ne poročata o tem v poročilu o TR, ker se jima ne zdi bistveno. Obe podjetji sicer sledita načelom UNGC o človekovih pravicah.

V poročilih o TR sta najbolj poročana okoljski in socialni vidik. Socialni vidik je zelo obširen, izhaja iz družbene odgovornosti, o kateri podjetja poročajo že dolgo. Med okoljskim in socialnim vidikom pa je ta razlika, da so pri okoljskem vidiku večinoma vsi kazalniki predstavljeni tudi kvantitativno, pri socialnem pa večinoma samo opisno. Zato se pri socialnemu vidiku zelo težko primerja podjetja med sabo, saj ne moremo primerjati npr. dobrodelnih akcij podjetij ali pa donacij. Temu vidiku podjetja namenijo veliko pozornosti, saj želijo dobro prikazati glede sodelovanja z lokalnimi skupnostmi, ugodnosti za zaposlene ipd.

Pri nekaterih kazalnikih tega vidika bi podjetja lahko poročala tudi s kvantitativnimi podatki, pa so samo opisno. Če so podatki tudi številčni, dobimo namreč boljšo predstavo o podjetju.

Tudi pri tem vidiku je višje število točk doseglo podjetje Lek, in sicer 46 % delež, Krka pa 40 %. Rezultate sem prikazala tudi po področjih, da se bolje vidi, pri katerih področjih znotraj vidika je boljše katero podjetje.

Slika 8: Delež doseženih točk podjetij pri socialnem vidiku (po področjih)

Vir: lastno delo.

S slike 8 lahko opazimo, da je Lek boljši od Krke pri področju zaposleni ter lokalna skupnost, slabši pa pri splošnem področju. Pri človekovih pravicah pa nobeno podjetje ni doseglo nobenih točk glede na izbrane kazalnike.

Lek je boljši pri področju zaposleni, saj bolje poroča o nagradah za inovativnost, o izostankih zaradi poškodb pri delu ter izobraževanju po izobraževalnih področjih. Pri lokalni skupnosti pa je boljši glede poročanja o sodelovanju z lokalnimi skupnostmi ter sponzorstvu.

Krka je pri splošnem področju boljša od Leka glede poročanja o odgovornosti do vlagateljev, odgovornosti do kupcev in končnih uporabnikov ter dobaviteljev.

S poročanjem o tem vidiku si podjetja ustvarjajo ugled, pričakovanja interesnih skupin pa so visoka. Družbena odgovornost je že nekaj časa ključnega pomena za uspeh podjetij.

3.3.3 Ekonomski vidik

Ekonomski vidik se nekoliko razlikuje od prejšnjih dveh, saj podjetja o finančnih rezultatih poročajo pravzaprav že v računovodskem delu letnega poročila. Zato je tudi ta vidik pravzaprav najslabše predstavljen v poročilu o TR. Ta vidik pa se močno prepleta z okoljskim in socialnim vidikom, zato bi podjetja morala poročati o tem tudi v trajnostnem poročilu. V tem poročilu bi podjetja v sklopu tega vidika morala prikazati informacije, ki so zanimive za interesne skupine, in ne samo računovodskih podatkov in pozitivnih dejanj (npr. donacije). Ekonomski vidik mora predstavljati širšo sliko podjetja, v katerem naj bi

predstavili, kako vlagajo v zaposlene, koliko vlagajo v varovanje okolja, ali spodbujajo lokalne dobavitelje ipd.

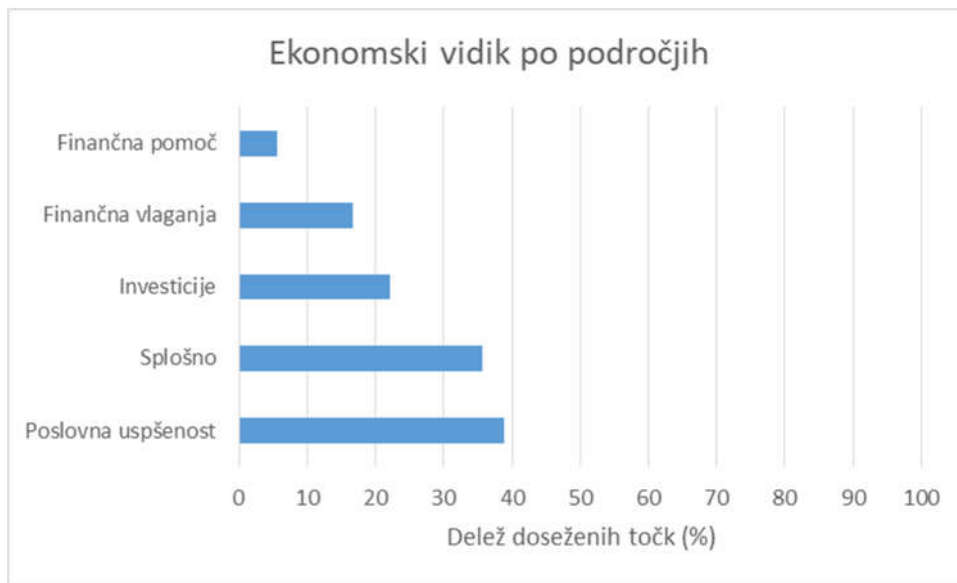
Pri ekonomskem vidiku je bilo kazalnike zelo težko oceniti, saj podjetji nista imeli zajetih podatkov o ekonomskem vidiku samo v sklopu ekonomskega vidika, temveč se nahajajo po celotnem poročilu, tudi v sklopu okoljskega ter socialnega vidika ter še največ v sklopu finančnega poročila. Še posebej pri Krki mi je to predstavljalo velik problem, saj nimajo samostojnega poročila in potem očitno ne želijo še posebej ponavljati določenih podatkov v poglavju o trajnostnem razvoju, temveč jih imajo samo v finančnem delu poročila ali v drugih poglavjih. Pri Leku sem lažje našla določene podatke, saj imajo samostojno poročilo, sicer so bili tudi razdrobljeni po več različnih poglavjih, ampak so vsaj bili dostopni. Ko sem ocenjevala vrednosti kazalnikov, sem tako upoštevala oz. jim dala točke, tudi če podatkov niso imeli v sklopu ekonomskega vidika, pa sem jih našla drugje. Pri Krki sem upoštevala tudi, če sem podatke našla v sklopu finančnega poročila, saj v poglavju o trajnostnem razvoju pravzaprav ne predstavljajo ekonomskega vidika in se bolj osredotočajo samo na preostala dva.

Pri analiziranju ekonomskega vidika vprašalnika sem ugotovila, da so rezultati za obe podjetji res slabi, precej slabši kot pa pri ostalih dveh vidikih. Rezultat je slab, ker so podatki o ekonomskem vidiku res slabo poročani. Podjetji sta zbrali zelo nizke deleže točk glede na možno število točk pri posameznih področjih in na splošno. Razlog je v tem, da so kazalniki pri ekonomskem vidiku specifični, ampak so tudi zelo povezani z okoljskim in socialnim vidikom in podjetja potem ne poročajo določenih podatkov še posebej v sklopu tega vidika, saj bi to pomenilo dodaten in nepotreben trud, saj si bralci lahko te podatke najdejo tudi drugje v poročilu.

S slike 9 lahko vidimo, da je najboljši delež doseženih točk doseglo področje poslovna uspešnost, in sicer malo manj kot 40 %. Pri tem področju je bilo tudi največ kazalnikov, kar 9. Podjetji sta tu poročali opisno in tudi kvantitativno pri določenih kazalnikih ter tudi s podatki za pretekla leta. Najslabši rezultati so bili pri kazalnikih glede plač zaposlenih, stroškov zaposlenih ter plačil lastnikom, najboljši pa pri kazalnikih glede prihodkov od prodaje ter celotni količini proizvedenih enot.

Sledi splošno področje, ki je bilo sestavljeno iz sedmih kazalnikov. Podjetji sta tu poročali večinoma samo opisno, pri nekaterih kazalnikih celo številčno. Najslabši rezultat je bil pri kazalnikih glede plačil državi ter o deležu lokalnih dobaviteljev. Lek sicer navaja delež lokalnih dobaviteljev, ampak jih ne definira, kateri so lokalni. Podjetja verjetno teh dveh kazalnikov ne želijo posebej izpostavljati. Pri ostalih kazalnikih so bili precej podobni rezultati.

Slika 9: Delež doseženih točk obeh podjetij skupaj po področjih ekonomskega vidika

Vir: lastno delo.

Področje investicij je bilo že malo slabše poročano, malo več kot 20 % doseženih točk. Tu so bili trije kazalniki. Najslabše poročan je bil kazalnik glede investicij v infrastrukturo, saj podjetji o tem sploh nista poročali, glede ostalih kazalnikov pa tudi bolj skopo. Podatki o investicijah se večinoma nahajajo v drugih delih poročila.

Slab rezultat je doseglo tudi področje finančna vlaganja, čeprav sta bila tu samo dva kazalnika. Podjetji nista poročali glede vlaganj, povezanih s klimatskimi spremembami, kar je sicer zelo zaželeno.

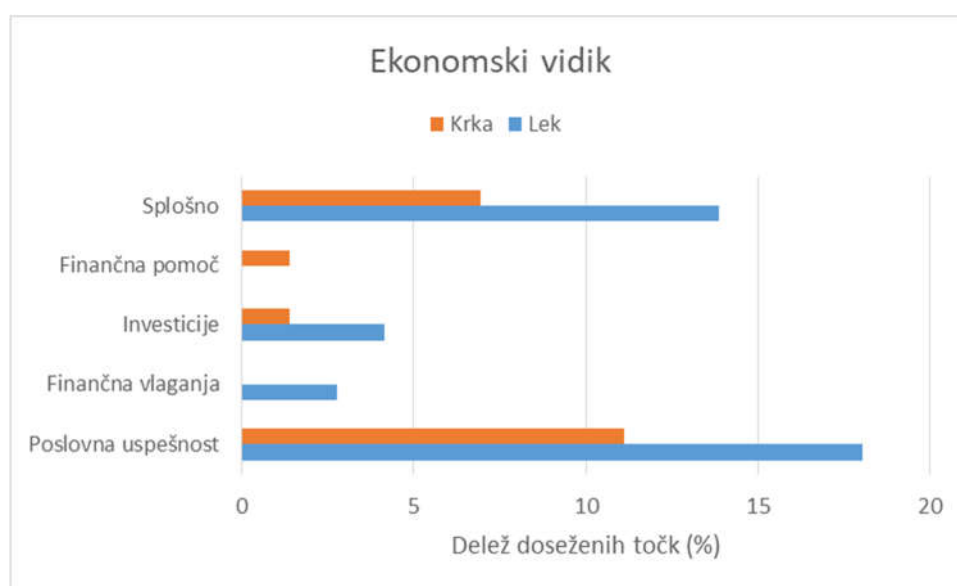
Najslabši delež doseženih točk pa je doseglo področje finančna pomoč, to je mišljena pomoč s strani države. Ta kazalnik se sicer nahaja v sklopu smernic GRI. Podjetji očitno ne želita poročati o tem, ali pa mogoče res nista prejeli nobenih subvencij ali olajšav s strani države. Tega ne morem razbrati iz poročila. Poročali sta samo o prejetih nagradah, pa še to skopo.

Tudi s slike 10 o deležu doseženih točk posameznih podjetij pri ekonomskem vidiku lahko razberemo, da so rezultati slabi, slabši kot pri ostalih dveh vidikih, vendar pa se podjetja zavedajo, da smernice GRI spodbujajo k poročanju večjega števila kazalnikov. GRI spodbujajo, da je v poročilih prikazana širša podoba poslovanja podjetja.

Pri vseh področjih je najboljši rezultat doseglo podjetje Lek, razen pri področju finančna pomoč je bila Krka boljša, saj Lek o finančni pomoči s strani države sploh ni poročal.

Krka pa ni poročala glede finančnih vlaganj, kar je sicer zanimivo, vendar pa se podatki zagotovo nahajajo v ostalih delih letnega poročila.

Slika 10: Delež doseženih točk podjetij pri ekonomskem vidiku (po področjih)

Vir: lastno delo.

Pri ostalih področjih, kot je poslovna uspešnost, investicije ter pri splošnem področju pa je Lek poročal bistveno bolje (vedno skoraj za polovico bolje), kar pa zagotovo izhaja iz tega, da ima Lek v svojem samostojnem poročilu bistveno več informacij navedenih v sklopu ekonomskega vidika kot Krka. Krka ima namreč samo poglavje o trajnostnem razvoju, ostale podatke pa prikazuje v ostalih delih poročila in jih verjetno ne želi poročati dvakrat v enem poročilu.

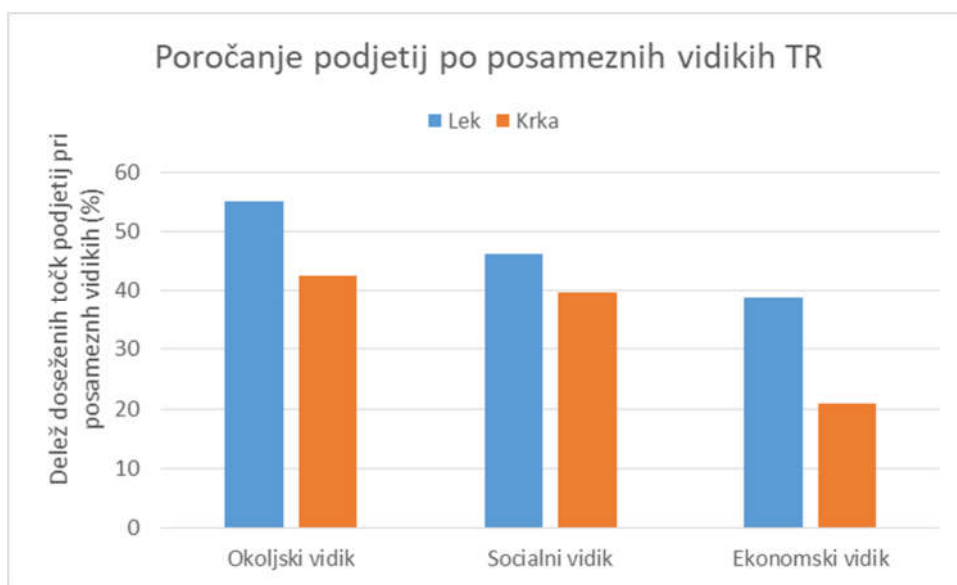
Lek je torej pri tem vidiku bolje poročal, in sicer je dosegel 39 % delež, Krka pa le 21 % delež.

3.3.4 Ključne ugotovitve in priporočila

Kot je bilo ugotovljeno že pri analizi posameznih vidikov zgoraj, lahko sedaj potrdim, da je pri vseh vidikih bolje poročalo podjetje Lek, kar je razvidno tudi s slike 11. Krka sicer nikoli ni veliko zaostajala za njim, vendar pa so opazne nekatere razlike.

Največja razlika pri rezultatu poročanja je bila pri ekonomskem kazalniku, saj je tu Lekov delež doseženih točk znašal 39 %, Krkin pa 21 %. Najmanjša razlika je bila pri socialnem vidiku, v katerem je Lekov delež znašal 46 %, Krkin pa 40 %. Pri okoljskem vidiku pa je Lekov delež znašal 55 %, Krkin pa 43 %. Podjetji tako najbolj podobno poročata glede socialnega vidika, najslabše pa glede ekonomskega vidika, kar pa je posledica tega, da ima Krka določene podatke samo v finančnem delu letnega poročila in ne posebej pri TR.

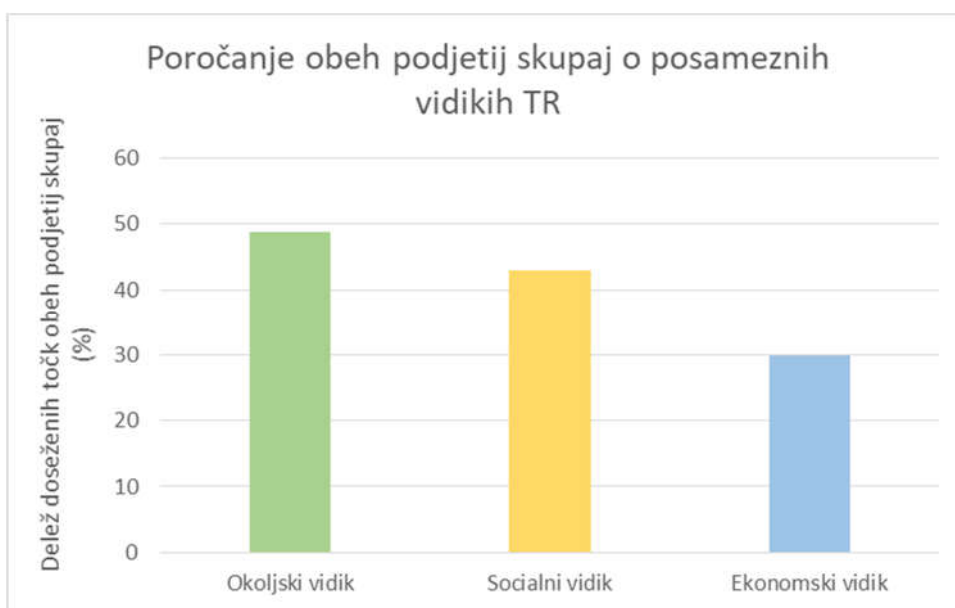
Slika 11: Delež doseženih točk posameznih podjetij pri posameznih vidikih TR

Vir: lastno delo.

Kot je razvidno s slike 12 glede rezultatov poročanja obeh podjetij skupaj, lahko opazimo, tako kot že zgoraj, da sta podjetji najbolje poročali glede okoljskega vidika, nato sledi socialni vidik. Najslabše pa je bil poročan ekonomski vidik. Skupno sta obe podjetji dosegli pri okoljskem vidiku 49 % delež doseženih točk, pri socialnem 43 % delež in pri ekonomskem samo 30 %.

Slika 12: Delež doseženih točk obeh podjetij skupaj pri posameznih vidikih TR

Vir: lastno delo.

Okoljski in socialni vidik sta bila poročana precej podobno dobro, ekonomski pa je precej zaostajal. Farmacevtska podjetja se dandanes najbolj osredotočajo na okoljski vidik, saj se pravzaprav morajo, če želijo čim bolj izpostaviti svoja pozitivna dejanja in dosežke ter s tem čim bolj prikriti negativne vplive na okolje.

Socialni vidik je tudi dobro poročan, saj je uveljavljen že dalj časa. Pravzaprav izhaja iz družbene odgovornosti, o kateri se že dolgo govori in se ji tudi podjetja želijo čim bolj posvečati, saj tudi tukaj lahko prikažejo vsa svoja pozitivna dejanja in s tem izničijo oz. ne poročajo o negativnih oz. slabših rezultatih. Če podjetje ne bi poročalo o socialnem vidiku, bi pomenilo, da ne sledi aktualnim smernicam oz. da nima za poročati ničesar pozitivnega.

Pri ekonomskem vidiku je drugače, saj podjetja te podatke tako ali drugače že poročajo v drugih delih poročila, največkrat v finančnem delu. Te podatke lahko prikazujejo tudi v sklopu okoljskega ali socialnega vidika, saj sta z njim tesno povezana. Zato ni tako zelo narobe, če podjetje v sklopu trajnostnega razvoja posebej ne poroča o ekonomskem vidiku, saj si kot bralci lahko te informacije najdemo drugje v poročilu.

Za farmacevtska podjetja je torej zelo pomembno, da se čim bolj posvetijo okoljskemu in socialnem vidiku. Ekonomski vidik pri poročanju ni tako pomemben. Če pa ne bi poročali o okoljskem vidiku, bi se interesne skupine že lahko vprašale, kaj je narobe, da ne poročajo.

Glede na celotno analizo oz. primerjavo poročil obeh podjetij lahko podam nekaj priporočil, ki so vezana na posamezno podjetje.

Glede na različna tipa poročil bi po opravljeni analizi sklenila, da je boljše, če ima podjetje samostojno poročilo o TR kot pa v sklopu letnega poročila. Meni se je zdelo Lekovo poročilo dosti bolj kakovostno, saj je bilo obširneje in zato vsebovalo bistveno več informacij ter kazalnikov glede na smernice GRI. Res je, da je bilo tudi Krkino poročilo dobro, saj je bilo pregledno, vendar sem pogrešala več informacij. Zato bi podjetju Krka priporočila, da mogoče razmislijo glede uvedbe samostojnega poročila o TR, saj bi tako izgledali tudi bolj konkurenčni, kar se tiče TR.

Podjetju Lek bi priporočila, da mogoče malo spremenijo strukturo poročila, saj so poglavja precej različna. Najbolje bi bilo, da bi poročali v vsakem poglavju posebej o posameznem vidiku TR. Njihova poglavja so npr. tudi inovativnost, za kar se ne ve takoj, kam spada. Svetujem malo popraviti strukturo poročila, da bi bilo bolj pregledno, vsebina pa je ustrezna.

Za obe podjetji bi priporočila glede ekonomskega vidika, da bi tudi o tem vidiku poročali podrobno v poročilu o TR ter v sklopu tega vidika. Meni kot bralki je bilo namreč vsepovsod drugje težavno iskati te podatke, ki bi morali biti v sklopu ekonomskega vidika. Že če so navedeni pod okoljskim ali socialnim vidikom, je težko najti, kaj šele, če so navedeni kje drugje.

SKLEP

Poročanje o TR je za farmacevtska podjetja zelo pomembno, saj je farmacevtska industrija med glavnimi onesnaževalci okolja. Na podjetja zelo vplivajo interesne skupine, zaradi katerih želijo podjetja imeti čim boljša poročila ter biti tako bolj konkurenčna. Interesne skupine od njih zahtevajo oz. pričakujejo veliko. Podjetja se dobro zavedajo tudi, kako pomembni so posamezni vidiki TR. V svojih poročilih poročajo o ekonomskem, okoljskem in socialnem vidiku. Svoja poročila pa objavljajo na svojih spletnih straneh, da so dostopna vsem interesnim skupinam.

Analizo oz. primerjavo poročil o TR sem izvedla na podlagi poročil dveh slovenskih največjih farmacevtskih podjetij, in sicer Leka in Krke. Obe podjetji sta generični in se ukvarjata s proizvodnjo in prodajo zdravil. Razlika med njima je, da je Krka slovensko podjetje, Lek pa je bil prevzet s strani Novartisa. Pri poročilih je zato opazna bistvena razlika, in sicer Krka poroča o TR le v sklopu letnega poročila, Lek pa ima samostojno poročilo o TR, kar je ena od Novartisovih smernic. Tudi sicer Lek nima svoje trajnostne strategije, temveč upošteva Novartisovo, prav tako tudi Novartisova načela družbene odgovornosti.

Analiza je sestavljena iz dveh delov. V prvem delu sem samo opisno primerjala obe poročili, v katerih sem bila posebej pozorna na preglednost poročila, dostopnost, obliko in obseg ter na uporabo standardov oz. smernic. V drugem delu pa sem naredila vsebinsko analizo poročil s pomočjo vprašalnika, ki sem ga sestavila za vse tri vidike TR na podlagi smernic GRI. Pri vsakem vidiku sem za obe podjetji ocenila, o katerih kazalnikih poroča posamezno podjetje ter do kakšne mere so ti kazalniki razkriti.

Na podlagi analize sem ugotovila, da obe podjetji sledita smernicam GRI, kar omogoča lažjo primerjavo med podjetji. Vendar pa te smernice ne predpisujejo točno določeno, o katerih kazalnikih morajo podjetja poročati, temveč si podjetja lahko same izberejo ključne kazalnike zanje. Te smernice sicer spodbujajo podjetja k uporabi čim večjega števila kazalnikov, saj tako lahko dobimo boljšo predstavo o podjetju. Poleg teh smernic podjetji sledita tudi ISO-standardom ter CDP- in UNGC-načelom.

Pri vsebinski analizi sem na podlagi vprašalnika pridobila tudi skupne rezultate poročanja po posameznih vidikih. Ugotovila sem, da podjetji najbolje poročata o okoljskem vidiku, najslabše pa o ekonomskem. O socialnem vidiku poročajo precej dobro in je to ravno tako kot okolje obširno poglavje v poročilu o TR.

Okoljski vidik je poročan najbolje, ker se ukvarjajo s farmacijo, za katero je zaželeno, da čim bolje poroča o varovanju okolja, saj ga močno onesnažujejo. Pri tem vidiku so bila najbolje poročana področja: voda, odpadki, emisije ter energija, ki so sicer najbolj značilna področja okoljskega vidika, zato o njih poroča večina podjetij. Področji surovine ter varnost pa sta bili slabše poročani. Pri poročanju o surovinah bi bile potrebne izboljšave

glede pretoka materialov ter učinkovitosti. Pri varnosti bi bilo dobro dati večji poudarek pri poročanju o biološki ter kemijski varnosti ter varstva pred požarom.

Socialni vidik je bil poročan malo slabše od okoljskega, vendar še vseeno zelo obširno. Najboljše poročano področje je bilo splošno področje, ki zajema ključne deležnike, odgovornost do vlagateljev, kupcev ter dobaviteljev, zadovoljstvo uporabnikov ter nabavno politiko. Tudi lokalna skupnost je bila poročana zelo dobro, sledi pa še področje zaposleni, ki ni dosti zaostajalo. Pri področju zaposleni bi bilo potrebno poročati čim bolj natančno, tudi kvantitativno, so pa večinoma poročali samo opisno (npr. glede nagrajevanja zaposlenih ter njihovega izobraževanja). Najslabše pa je bilo poročano področje človekove pravice. Poročanje v sklopu tega vidika je mišljeno bolj kot promoviranje podjetja, zato podjetja tu rada predstavljajo svoja pozitivna dejanja, kot npr. donacije.

Ekonomski vidik je bil pri teh dveh podjetjih slabše poročan, vendar je razlog v tem, da podjetja še niso toliko navajena pisati o vseh treh vidikih TR kot celoto. Poročanje o TR ter še posebej o ekonomskem vidiku v sklopu tega poročila še ni tako razvito. Podjetja pa že dolgo poročajo o družbeni odgovornosti ter okolju, ker to od njih pričakujejo interesne skupine. Za dobro poročilo o TR pa je nujno potrebno poročanje o vseh treh vidikih, kar pomeni, da se bodo podjetja v prihodnosti morala začeti posvečati tudi ekonomskemu vidiku. Podjetja sedaj po navadi ne poročajo posebej o ekonomskem vidiku, ampak podatke prikazujejo v sklopu ostalih dveh vidikov ali pa celo v finančnem delu letnega poročila. Pri ekonomskem vidiku je bila najboljše poročana poslovna uspešnost, saj so ti podatki običajno že v finančnem poročilu, najslabše pa finančna pomoč s strani vlade, o čemer pa podjetja verjetno nočejo poročati ali pa pomoči res ne prejemaajo (npr. subvencije).

Pri analizi sem ugotovila, da podjetji poročata najbolj podobno pri socialnem vidiku. Pri okoljskem tudi poročata podobno, z isto strukturo poglavij, vendar Lekovo poročilo vsebuje več informacij. Pri ekonomskem vidiku pa je razlika med njima največja, Krka namreč poroča precej slabše. Vendar je razlog ta, da Krka nima samostojnega poročila in ima samo v sklopu letnega poročila poglavje o TR, kjer pa prikazuje samo okoljski in socialni vidik. Podatki o ekonomskem vidiku se nahajajo pravzaprav po celotnem poročilu.

Z analizo poročil sem ugotovila, da se podjetja dobro zavedajo, kako je pomemben TR in poročanje o njem, če želijo zadovoljiti interesne skupine ter biti čim bolj konkurenčni. Izbrani podjetji bi seveda lahko še izboljšali svoja poročila, saj delujejo v panogi, ki je precej posebna in zahteva dobro poročanje o vseh treh vidikih TR, kar pomeni predstavitev čim večjega števila kazalnikov. Podjetji poročata na podlagi smernic GRI, kar je dobro, vendar jim te smernice dovoljujejo, da poročajo o tistih kazalnikih, ki si jih sami izberejo za ključne ter jih lahko tudi po svoji izbiri razložijo. To pa privede do tega, da je potem podjetja malo težje primerjati med sabo, če vsako podjetje naredi izračune in jih razlaga na svoj način. Bralci poročil se lahko zamislimo nad izbranimi poročanimi kazalniki, saj ne

vemo, ali so jih izbrali, ker so najlažji za poročanje ali ker bi mogoče radi z njimi prikazali pozitivne stvari ter prikrili negativne vplive ali preprosto zato, ker se njim res zdijo ključni. Glede na to, da ti dve podjetji proizvajata zdravili, imajo verjetno prioriteto, da skrbijo za zdravje ljudi.

Za konec lahko potrdim, da poročanje o TR vedno bolj narašča, saj si vedno več podjetij prizadeva, da izda poročilo in tudi, da je to čim bolj kakovostno. To nakazuje tudi na njihovo uspešnost, saj podjetja, ki poročajo samo o finančnih rezultatih, ne morejo biti oz. so zelo težko tako uspešna kot tista, ki poročajo tudi o družbeni odgovornosti ter okolju. K poročanju pa podjetja silijo predvsem interesne skupine ter dejstvo, da so zaradi tega bolj konkurenčni in da lahko na takšen način prikažejo tudi svojo pozitivno sliko.

LITERATURA IN VIRI

1. Babič, S. F. & Biloslavo, R. (2012). Trajnostno poročanje podjetij: priložnosti in izzivi. *Organizacija*, 45(1), A 14–A 26.
2. Bakker, F. G. A., Ohlsson, C, den Hond, F., Tengblad, S. & Turcotte, M. F. B. F. (2007). Tracing the Evolution of Corporate Discourse on Corporate Social Responsibility: A Longitudinal, Lexiological Study. V F. den Hond, F. de Bakker & P. Neergaard (ur.), *Managing corporate social responsibility in action* (str. 53). Aldershot: Ashgate Publishing Company.
3. Bertonec, A., Bervar, M., Meško, M., Naraločnik, A. Nastav, B., Roblek, V. & Trnavčević, A. (2015). *Trajnostni razvoj*. Ljubljana: GV Založba.
4. Bertonec, A., Meško, M., Naraločnik, A. & Nastav, B. (2011). *Trajnostni razvoj organizacije*. Ljubljana: GV Založba.
5. Blewitt, J. (2009). *Understanding Sustainable Development*. London: Sterling, VA.
6. Carbon Disclosure Project (brez datuma). *About us*. Pridobljeno 7. novembra 2019 iz <https://www.cdp.net/en/companies-discloser>
7. Clark, J. H., Breeden, W. S. & Summerton, L. (2010). Green(er) Pharmacy. V K. Kummerer & M. Hempel (ur.), *Green and Sustainable Pharmacy* (str. 3–11). Berlin: Springer.
8. Clarkson, M. (1995). A Stakeholder Framework for Analyzing and Evaluating Corporate Social Performance. *Academy of Management review*, 20(1), 92–117.
9. Debeljak, Ž. & Gregorič, A. (2004). Ekonomski model družbene odgovornosti podjetja. V J. Prašnikar (ur.), *Razvojnoraziskovalna dejavnost ter inovacije, konkurenčnost in družbena odgovornost podjetij* (str. 483–502). Ljubljana: Časnik Finance.
10. Doane, D. (2002). Market failure, the case for mandatory social and environmental reporting. New Economics Foundation. Pridobljeno 16. januarja 2019 iz <http://thomas.reverdy.free.fr/Envr%20Reporting.pdf>

11. Epstein, M. J. (2008). *Making Sustainability Work: Best Practices in Managing and Measuring Corporate Social, Environmental, and Economic Impacts*. Sheffield: Greenleaf.
12. Epstein, M. J. & Rejc Buhovac, A. (2010). Solving the sustainability implementation challenge. *Organizational Dynamics*, 39, 306–315.
13. Epstein, M. J. & Rejc Buhovac, A. (2014). *Making Sustainability Work: Best Practices in Managing and Measuring Corporate Social, Environmental, and Economic Impacts* (2. izd.). Sheffield: Greenleaf.
14. Epstein, M. J. & Rejc Buhovac, A. (2015). How Sustainability Leaders are implementing Sustainability. *The European Financial Review*. Pridobljeno 18. januarja 2019 iz <http://www.europeanfinancialreview.com/?p=4359>
15. Evropska komisija. (2011). *Sporočilo Komisije Evropskemu parlamentu, Svetu, Evropskemu ekonomsko-socialnemu odboru in odboru regij*. Pridobljeno 7. novembra 2019 iz <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/SL/TXT/PDF/?uri=CELEX:52011DC0681&from=EN>
16. Greenhouse Gas Protocol (2019). *About GHG Protocol*. Pridobljeno 7. novembra 2019 iz <http://ghgprotocol.org/guidance-0>
17. Global Reporting Initiative. (2019). *Sustainability reporting*. Pridobljeno 13. januarja 2019 iz <https://www.globalreporting.org/information/sustainability-reporting/Pages/default.aspx>
18. Kesič, D. (2007). Izzivi globalizacije v svetovni farmacevtski industriji. *Management*, 2(2), 151–166.
19. KPMG International. (2016). *Carrots & Sticks. Global trends in sustainability reporting regulation and policy*. Pridobljeno 16. januarja 2019 iz <https://assets.kpmg/content/dam/kpmg/pdf/2016/05/carrots-and-sticks-may-2016.pdf>
20. KPMG International. (2017). *The KPMG Survey of Corporate Responsibility Reporting 2017*. Pridobljeno 16. januarja 2019 iz <https://assets.kpmg/content/dam/kpmg/xx/pdf/2017/10/kpmg-survey-of-corporate-responsibility-reporting-2017.pdf>
21. Krka, d.d. (2019a). *Letno poročilo 2018*. Pridobljeno 10. oktobra 2019 iz https://www.krka.biz/media/doc/si/za_vlagatelje/2019/Krka%20-%20letno%20porocilo%20za%20leto%202018.pdf
22. Krka, d.d. (2019b). *O Krki*. Pridobljeno 10. novembra 2019 iz <https://www.krka.biz/sl/>
23. Kumar, S. (2012). Green & Conditional marketing: A reform of unethical values in pharmaceutical industry. *International Journal of engineering and management sciences*, 3(1), 60–66.
24. Kummerer, K. (2010). Why Green and Sustainable Pharmacy?. V K. Kummerer & M. Hempel (ur.), *Green and Sustainable Pharmacy* (str. 3–11). Berlin: Springer.
25. Leisinger, K. M. (2015). The Corporate Social Responsibility of the Pharmaceutical Industry: Idealism without Illusion and Realism without Resignation. *Business Ethics Quarterly*, 15(4), 577–594.

26. Lek d.d. (2019a). *O nas*. Pridobljeno 10. novembra 2019 iz <https://www.lek.si/sl/o-nas/predstavitev-druzbe/>
27. Lek d.d. (2019b). *Poročilo o trajnostnem razvoju družbe Lek d.d. za leto 2019*. Pridobljeno 10. oktobra 2019 iz https://www.lek.si/media/dropbox/porocila/Lek_Trajnostno%20porocilo_2018.pdf
28. Lozano, J. M. (2005). Towards the relational corporation: from managing stakeholder relationships to building stakeholder relationships (waiting for Copernicus). *Corporate Governance*, 5(2), 60–77.
29. Norman, W. & MacDonald, C. (2004). Getting to the bottom of »Triple Bottom Line«. *Business Ethics Quarterly*, 14(2), 243–262.
30. OECD. (2004). *Measuring Sustainable Development. Integrated economic, environmental and social frameworks*. Pariz: OECD Publications.
31. OECD. (2019). *Green growth and sustainable development*. Pridobljeno 7. novembra 2019 z <http://www.oecd.org/greengrowth/>
32. Porter, E. M. & Kramer, R. M. (2006, 6. december). Strategy and Society: The Link Between Competitive Advantage and Corporate Social Responsibility. *Harvard Business Review*, 85, 12.
33. Rejc, A. (2004). Balanced Scorecard: Kritična ocena z vidika družbene odgovornosti. V J. Prašnikar (ur.), *Razvojnoraziskovalna dejavnost ter inovacije, konkurenčnost in družbena odgovornost podjetij* (str. 502–517). Ljubljana: Časnik Finance.
34. Rejc Buhovac, A. (2014). *Poslovni model z vključujočim delovnim okoljem*. Pridobljeno 13. januarja 2019 iz <http://www.irvd.si/wp-content/uploads/2014/11/Dr-Rejc-Buhovac-Poslovni-model-vklju%C4%8Dujo%C4%8Dega-delovnega-okolja.pdf>
35. Rogers, P. P., Jalal, K. F. & Boyd, J. A. (2008). *An Introduction to Sustainable Development*. Cheltenham: Earthscan.
36. Slapničar, S. (2004). Poročanje o družbeni odgovornosti. V J. Prašnikar (ur.), *Razvojnoraziskovalna dejavnost ter inovacije, konkurenčnost in družbena odgovornost podjetij* (str. 519–542). Ljubljana: Časnik Finance.
37. Slovenski inštitut za kakovost in meroslovje. (2019). *Družbena odgovornost – poročanje po GRI*. Pridobljeno 16. januarja 2019 iz https://www.siq.si/ocenjevanje_sistemov_vodenja/storitve/emas/index.html
38. Strange, T. & Bayley, A. (2008). *Sustainable Development. Linking economy, society, environment*. OECD.
39. The International Integrated Reporting Council. (2013). *International <IR> Framework 2013*. Pridobljeno 16. januarja 2019 iz <http://integratedreporting.org/resource/international-ir-framework/>
40. Trigg, D. J. (2010). Pharmaceuticals in Society. V K. Kummerer & M. Hempel (ur.), *Green and Sustainable Pharmacy* (str. 3–11). Berlin: Springer.
41. United Nations World Commission on Environment and Development (UNWCED). (1987). *Our Common Future (The Brundtland report)*. Oxford: Oxford University Press.

42. Van der Laan, S. (2009). *The role of theory in explaining motivation for corporate social disclosures; voluntary disclosures vs »solicited« disclosures*. Pridobljeno 16. januarja 2019 iz <https://ro.uow.edu.au/cgi/viewcontent.cgi?article=1062&context=aabfj>
43. Visser, W. (2011). *The age of responsibility*. London: Wiley.
44. Vozel, M. (2005). *Smernice GRI: Kako se lotiti trajnostnega poročila*. Pridobljeno 13. januarja 2019 iz <https://www.finance.si/138998/Smernice-GRI-Kako-se-lotiti-trajnostnega-porocila-Financno-porocilo-ima-eno-javnost-trajnostno-veliko?metered=yes&sid=567422823>
45. Wilhelm, K. (2013). *Return on sustainability: How business can increase profitability and address climate change in an uncertain economy*. FT Press: New Jersey.
46. Young, S. T. & Danda, K. K. (2013). *Sustainability. Essentials for Business*. London: SAGE.

PRILOGE

Priloga 1: Vprašalnik

OKOLJSKI VIDIK	Možno število točk
ENERGIJA	
Ali poroča o porabljeni energiji?	0/1/2/3
Ali poroča o različnih virih porabljene energije?	0/1/2/3
Ali poroča o upravljanju z energijo oz. varčevanju?	0/1/2/3
Ali poroča o obnovljivi energiji?	0/1/2/3
Ali poroča o pridobljeni električni energiji?	0/1/2/3
Ali poroča o izboljšavah energetske učinkovitosti?	0/1/2/3
VODA	
Ali poroča o porabljeni vodi?	0/1/2/3
Ali poroča o različnih virih porabljene vode?	0/1/2/3
Ali poroča o ponovni uporabi vode?	0/1/2/3
Ali poroča o učinkovitostjo rabe vode?	0/1/2/3
EMISIJE	
Ali poroča o odpadnih vodah?	0/1/2/3
Ali poroča o emisijah v zrak?	0/1/2/3
Ali poroča o različnih emisijah v zrak?	0/1/2/3
Ali poroča o emisijah pri sežigu in sosežigu?	0/1/2/3
Ali poroča o okoljskem komuniciranju?	0/1/2/3
Ali poroča o hrupu?	0/1/2/3
ODPADKI	
Ali poroča o ravnanju z odpadki?	0/1/2/3
Ali poroča o odstranjevanju nevarnih odpadkov?	0/1/2/3
Ali poroča o odstranjevanju nenevarnih odpadkov?	0/1/2/3
Ali poroča o katastrofah (razlitjih kemikalij ipd.)?	0/1/2/3
SUROVINE	
Ali poroča o pretoku materialov?	0/1/2/3
Ali poroča o učinkovitosti materialov?	0/1/2/3
Ali poroča o ravnanju z embalažo?	0/1/2/3
VARNOST	
Ali poroča o varstvu pred požarom?	0/1/2/3
Ali poroča o kemijski varnosti?	0/1/2/3
Ali poroča o biološki varnosti?	0/1/2/3
SPLOŠNO	
Ali poroča o stroških varovanja okolja?	0/1/2/3
Ali poroča o vlaganju in dosežkih pri varovanju okolja?	0/1/2/3
Ali poroča o svetlobnem onesnaževanju?	0/1/2/3
Skupaj vse možne točke	

SOCIALNI VIDIK	Možno število točk
ZAPOSLENI	
Ali poroča o številu zaposlenih?	0/1/2/3
Ali poroča o številu zaposlenih po načinu zaposlitve?	0/1/2/3
Ali poroča o stopnji izobrazbe zaposlenih?	0/1/2/3
Ali poroča o izobraževanju in razvoju zaposlenih?	0/1/2/3
Ali poroča o številu ur izobraževanja na zaposlenega?	0/1/2/3
Ali poroča o izobraževanju po izobraževalnih področjih?	0/1/2/3
Ali poroča o ključnih zaposlenih?	0/1/2/3
Ali poroča o nagrajevanju in motiviranju zaposlenih?	0/1/2/3
Ali poroča o nagradah za inovativnost?	0/1/2/3
Ali poroča o množični inovativni kulturi?	0/1/2/3
Ali poroča o varnosti in zdravju pri delu?	0/1/2/3
Ali poroča o številu nezgod pri delu?	0/1/2/3
Ali poroča o izostankih zaradi poškodb pri delu?	0/1/2/3
Ali poroča o komuniciranju z zaposlenimi?	0/1/2/3
Ali poroča o štipendijah dijakom in študentom?	0/1/2/3
LOKALNA SKUPNOST	
Ali poroča o sodelovanju z lokalnimi skupnostmi?	0/1/2/3
Ali poroča o podpiranju kulturnih dejavnosti?	0/1/2/3
Ali poroča o dobrodelnosti?	0/1/2/3
Ali poroča o podpiranju novih znanstvenih spoznanj?	0/1/2/3
Ali poročajo o sponzorstvih?	0/1/2/3
ČLOVEKOVE PRAVICE	
Ali poroča o merjenju organizacijske klime?	0/1/2/3
Ali poroča o izobraževanju o človekovih pravicah?	0/1/2/3
Ali preverja poslovne partnerje glede etičnih kršitev?	0/1/2/3
Ali poroča o svobodi kolektivnih pogajanj?	0/1/2/3
SPLOŠNO	
Ali poroča o ključnih deležnikih ter njihovem vključevanju?	0/1/2/3
Ali poroča o odgovornosti do vlagateljev?	0/1/2/3
Ali poroča o odgovornosti do kupcev in končnih uporabnikov?	0/1/2/3
Ali poroča o odgovornosti do dobaviteljev?	0/1/2/3
Ali poroča o zadovoljstvu uporabnikov?	0/1/2/3
Ali poroča o nabavni politiki?	0/1/2/3
Ali poroča o plačilih zdravnikom?	0/1/2/3
Ali poroča o postopkih presoje dobaviteljev?	0/1/2/3
Skupaj vse možne točke	

EKONOMSKI VIDIK	Možno število točk
POSLOVNA USPEŠNOST	
Ali poroča o prihodkih od prodaje?	0/1/2/3
Ali poroča o prihrankih zaradi implementacije inovativnih idej?	0/1/2/3
Ali poroča o stroških zaposlenih?	0/1/2/3
Ali poroča o operativnih stroških?	0/1/2/3
Ali poroča o dosežkih iz poslovanja?	0/1/2/3
Ali poroča o prodaji po regijah?	0/1/2/3
Ali poroča o celotni količini proizvedenih enot?	0/1/2/3
Ali poroča o plačah zaposlenih?	0/1/2/3
Ali poroča o plačilih lastnikom?	0/1/2/3
FINANČNA VLAGANJA	
Ali poroča o plačilih zdravnikom in zdravstvenim organizacijam?	0/1/2/3
Ali poroča o vlaganjih, povezanih s klimatskimi spremembami?	0/1/2/3
INVESTICIJE	
Ali poroča o dosežkih pri razvoju zdravil?	0/1/2/3
Ali poroča o investicijah v infrastrukturo?	0/1/2/3
Ali poroča o investicijah za lokalno skupnost?	0/1/2/3
FINANČNA POMOČ	
Ali poroča o prejetih subvencijah?	0/1/2/3
Ali poroča o nagradah?	0/1/2/3
Ali poroča o raznih olajšavah?	0/1/2/3
SPLOŠNO	
Ali poroča o plačilih državi?	0/1/2/3
Ali poroča o trajnostni strategiji?	0/1/2/3
Ali poroča o ključnih kupcih in trgih?	0/1/2/3
Ali poroča o vodenju in upravljanju?	0/1/2/3
Ali poroča o celotni nabavni vrednosti?	0/1/2/3
Ali poroča o deležu lokalnih dobaviteljev?	0/1/2/3
Ali poroča o organizacijskih spremembah?	0/1/2/3
Skupaj vse možne točke	